

Historische Kring Diemen

Jaargang 31 – Nummer 1-2021

HISTORISCHE
KRING DIEMEN

30 Jaar

VERRASSEND OUD NIEUWS OVER DIEMEN

IN DIT NUMMER:

HET ZWITSERSCHE HÔTEL AAN DE HARTVELDSEWEG, HERINNERINGEN AAN HENK TEIWES, VERZETSSTRIJDER WIM VAN ULSEN, RECHTSAAK OM STAPEL STENEN IN 1892, URNENBIJZETTING 1941 VAN IN BUCHENWALD VERMOORDE JOODSE MANNEN, DE MEGABIOSCOOP DIE ER NOOIT KWAM, DIEMER DAMVERENIGING 90 JAAR EN DIEMEN IN 1951. VEEL MEER EN TIENTALLEN PRACHTIGE FOTO'S

Een man met hondenkar poseert in 1904 voor het voormalige Zwitsersche Hôtel aan de Hartveldseweg. Het gebouw was toen niet meer ingericht als hotel, maar als verffabriek “Benardin” (zie p. 31). Links op de gevel is een gedeelte van de reclametekst nog zichtbaar. De twee zware deuren geven toegang tot de koets- en paardenstalling (coll. HKD-Beeldbank)

INHOUD

• Voorwoord, <i>Taco ten Dam</i>	1
• Henk Teiwes, Warm van hart, gedreven en onomwonden, <i>Jaap Haag</i>	2
• Onderwijsanon van Diemen, <i>Ad Saan</i>	9
• Proces Rijkswaterstraat geeft een blik in het Diemerbrug van 1891-1892, <i>Alfred Bakker</i>	10
• Wim van Ulsen, Illegale zender in Diemense Weesperstraat, <i>Peter Prins</i>	14
• Joodse Begraafplaats Diemen, Bijzetting urnen Buchenwald in juli 1941, <i>Taco ten Dam</i>	19
• 1951: Wereldkampioenschap Dammen in De Kroon aan de Muiderstraatweg, <i>Bert Roest</i>	22
• Het Zwitsersche Hôtel aan de Hartveldseweg, 1882-1911, <i>Alfred Bakker</i>	26
• Kinopolis: Kaskraker met verrassende plotwending, <i>Frank Roos</i>	34
• 1951: Commerciële wending Diemer Courant ten koste van het Diemer nieuws, <i>Bert Roest</i>	36

Afbeelding voorzijde omslag: met de hand ingekleurde prentbriefkaart van Diemerbrug met links de Hartveldseweg en rechts de Weespertrekvaart. Over de legaliteit van de opslag van bakstenen op de openbare weg werden in 1891 en 1892 processen worden gevoerd (zie p. 10 en verder) (uitgave Nauta, Velsen, coll. HKD)

www.historischekringdiemen.nl
www.beeldbankdiemen.nl

opgericht 16 maart 1991

jaargang 31, nummer 1-2021
gratis voor leden

bestuur:

voorzitter: Ad Saan
secretaris: Peter Texier
penningmeester: Han Saan
bestuursleden: Frans Deckers
Ellen van Meurs
Cora Rijkogel

secretariaat:

Esplanada de Meer 160
1098 WP Amsterdam
tel. 020 - 695 41 40
petertexier@ziggo.nl

IBAN:

NL95INGB0001525866
Penningmeester HKD
Buitenlust 50
1111 JK Diemen
saan44@zonnet.nl

redactieadres:

Anne Frankstraat 13
1112 LL Diemen
t.ten.dam@planet.nl

redactieteam:

Alfred Bakker
Taco ten Dam
Wiard Krook

opmaak:

Danielle de Graaff

beeldredactie:

Wiard Krook

eindredactie:

Taco ten Dam

druk:

Onlineprinters.nl

Het lidmaatschap van de Historische Kring Diemen bedraagt € 22,50 per jaar. Leden ontvangen de HKD-Nieuwsbrief en minimaal tweemaal per jaar het verenigingsblad Historische Kring Diemen. Men kan lid worden door zich aan te melden bij het secretariaat.

ISSN 0929-9068

© 2021 Historische Kring Diemen (HKD).

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleend, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopieën of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Deze uitgave werd met de meeste zorg samengesteld. Er kan echter door de Historische Kring Diemen (HKD) geen enkele aansprakelijkheid worden aanvaard voor de gevolgen van eventueel in deze uitgave voorkomende onjuistheden of onvolkomenheden. Waar wenselijk en mogelijk hebben wij de uitgever van foto's vermeld. Mocht iemand menen auteursrechten te hebben op een foto kan contact worden opgenomen met de uitgever van deze publicatie.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing by the publisher.

Het is weer gelukt. Een nieuw nummer om u, gewaardeerde lezer, te verrassen en vele uurtjes lees- en kijkplezier te verschaffen. Al jaar in, jaar uit weerleggen we overtuigend de mare dat "Diemen zo saai is" of liever gezegd: wás. Een beeld dat Jan Blokker, overigens een van de beste columnisten die dit land ooit gekend heeft, zo graag bevestigde. De waarheid achter de beeldvorming was dat Jan Blokker elke vrijdag in Diemen op Rijksweg A1 in de file stond, hevig verlangend naar zijn huisje in Friesland. Diemen als onschuldig slachtoffer!

Alle gekheid op een stokje: hier is weer een splinternieuw tijdschrift met heel veel interessante, boeiende en veelal verhalen met nieuwe, verrassende inhoud. Vooraf gaat een terugblik van Jaap Haag op het leven van Henk Teiwes en zijn grote betekenis voor onze vereniging.

Alfred Bakker analyseert een conflict uit 1891 over een stapel stenen bij de Diemerbrug. Voorname juristen buigen zich erover, een groot rechter doet uitspraak en wordt daarbij geholpen door fotomateriaal. Deze foto's vindt u bij het artikel. Zij tonen het beeld van dat mooie plekje bij die goede oude Diemerbrug. En Alfred was nog niet klaar. Hij raakte in de ban van het extreem grote hotel dat sinds 1882 naast het Raadhuis aan de Hartveldseweg stond. Het enorme gebouw aan de Weesperterkvaart verloor al snel zijn oorspronkelijke functie totdat het met enorm geraas en lawaai in 1911 gedeeltelijk instortte.

Peter Prins kwam in contact met de kleinkinderen van Wim van Ulsen. Over de verzetsdaden Wim van Ulsen was weinig bekend. Nu is er het verhaal van deze held en zijn vrouw Jans die in de Weesperstraat woonden. Wim van Ulsen keerde na zijn arrestatie door de Gestapo nooit meer terug in Diemen. Zo goed dat dit verhaal nu alsnog verteld is: de heldendaden van deze man (en vrouw en kameraden) mogen nooit vergeten worden.

Bert Roest duikt weer in het Diemen van 70 jaar geleden aan de hand van het door-nemen van de *Diemer Courant* uit 1951. Daarnaast schildert hij een mooi portret van de Diemer Dam Vereniging die 90 jaar bestaat. Een club van liefhebbers. Met een prachtige geschiedenis. Dammer Bert Roest beschrijft de club met veel liefde.

Frank Roos beschrijft de vermakelijke geschiedenis van de plannen voor een megabioscoop in Diemen. Een bioscoop die er nooit kwam maar de gemeenteraad van Diemen lang bezighield.

Tijdens het lezen van het boek *De razzia's van 22 en 23 februari 1941 in Amsterdam* kwam ik een stukje Diemense oorlogsgeschiedenis tegen. Het leverde een verhaal op over de bijzetting van urnen op de Joodse begraafplaats aan de Ouddiemerlaan. Het ging om urnen van een aantal joodse mannen die na de Amsterdamse razzia's in Buchenwald overleden waren.

Ad Saan gaat ten slotte in op het verschijnen van de *Onderwijsanon van Diemen*.

Zoals altijd hebben de inspanningen van onze fotoman Wiard Krook en onze creatieve lay-outer Danielle de Graaff geleid tot een fraai en indrukwekkend geheel.

Ik wens u veel lees- en kijkplezier.

Namens de redactie,

Taco ten Dam
Eindredacteur

Mede-grondvester en steunpilaar van de Historische Kring Diemen

HENK TEIWES, WARM VAN HART, GEDREVEN EN ONOMWONDEN

Jaap Haag

Een warm hart hield vorig jaar op met kloppen en een schrandere hoofd met denken: Henk Teiwes, een van de oprichters van de Historische Kring Diemen (HKD) en onze eerste secretaris, overleed op 25 oktober 2020. We herinneren hem als een markante persoonlijkheid, die onomwonden kon zeggen waar het op stond. Henk was óók een gedreven organisator, die met zijn gezond verstand de bevlogen voorzitter van die eerste jaren met beide benen op de grond hield.¹

Een jeugd in Diemen

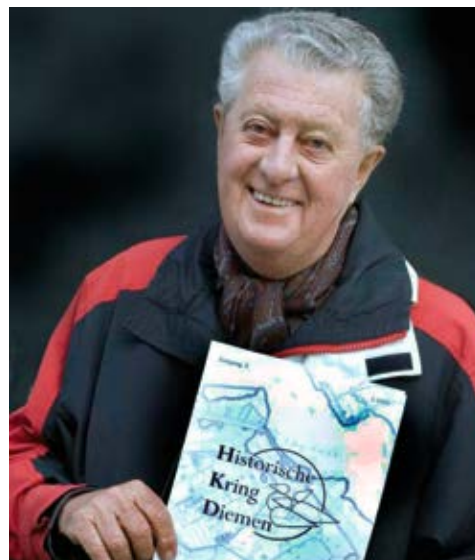
Henk werd geboren op 2 april 1931 te Diemen, boven de drankenzaak van Hamers aan de Hartveldseweg. Zijn vader werkte op het kantoor van de Stoomvaartmaatschappij Nederland in Amsterdam. Zijn wat extraverte moeder had een artistieke aanleg; zij maakte prachtige tekeningen en schilderijen.

Het gezin heeft in Diemen op verschillende adressen gewoond: Hartveldseweg, Ouddiemerlaan en de Burgemeester Van Tienenweg 7.

Henk bezocht de School met den Bijbel (nu het gebouw De Schakel) en vervolgens de MULO in Amsterdam. Over zijn jeugd kon hij altijd mooi vertellen, waarbij hij zichzelf niet spaarde als het ging om bedreven kattenkwaad of vechtpartijen met de 'openbare bokken', de kinderen van de Openbare Lagere School. En behalve vertellen kon hij ook goed schrijven. In 1995 schreef hij voor het HKD-tijdschrift een prachtig verhaal over hoe hij als kind de oorlogsjaren had beleefd.²

Oorlog

Henk was net negen jaar oud toen de oorlog begon. De meidagen van 1940 en vooral een Nederlandse luitenant, die na de capitulatie

(foto Diemer Nieuws)

zelfmoord wilde plegen, het maakte diepe indruk. Om over marcherende Duitse militairen maar te zwijgen.... Een van zijn eerste confrontaties met de bezetters had Henk toen hij het grote, door zijn vader en oom gemaakte scheepsmodel van het ms Oranje rondjes liet varen in de Keulse vaart. De naam Oranje stond groot op de zijkant van het schip en omdat koningin Wilhelmina onverzettelijk aan de kant van de geallieerden stond, zag een langskomende

De woning van de familie Teiwes aan de Hartveldseweg hoek Ouddiemerlaan in 1925. Moeder Teiwes kijkt toe vanuit het raam op de tweede verdieping. Na renovatie zou dit huizenblok het 'Witte Blok' worden genoemd (coll. HKD)

De familie Teiwes woont nu aan de overzijde van de Hartveldseweg in een huizenblok naast Café Vervetjes, rechts op de foto (coll. HKD)

Foto's uit het fotoalbum van de familie Teiwes, genomen op het dak van het achterhuis aan de Hartveldseweg. Op de achtergrond is de Muidertrekvaart zichtbaar met de Diemerbrug, de Hervormde kerk en de Venserkade

Duitse militair er een uiting van anti-Duitse gezindheid in. Het kwam nog net niet tot in beslagname.

Henk vertelt ook over de steeds nijpender wordende voedselsituatie; over het in de rij staan voor de winkels of het illegaal melk kopen bij Diemense boeren. In zijn geheugen gegrift stond de herinnering aan het bijeendrijven van Joden bij de Hollandse Schouwburg in Amsterdam, waar hij een keer getuige van was. En dat gold ook voor het geluid van Duits luchtafweerschut dat 's nachts geallieerde vliegtuigen beschoot. Een mooie herinnering daarentegen was het 's avonds thuis luisteren naar de uitzendingen van Radio Oranje (door de Duitsers verboden), met dat indrukwekkende begin: drie korte en één lange slag op een trom. Dat was het Morse-seinteken van de

letter V, die stond voor Victory (en in Nederland voor Vrijheid). In de laatste oorlogswinter behoorde Henk tot de grote groep Diemense kinderen die vanwege de dreigende hongersnood naar Holwerd in Friesland geëvacueerd werd. Daar was echter alleen een lagere school, weliswaar met een zevende klas, maar Henk, die toen al op de MULO zat, was daar in feite te oud voor. Toen hij te lastig werd, vond meester Bijlsma het op een gegeven moment welletjes en moest hij voortaan meehelpen op de boerderij van zijn gastouders. Hij heeft er prima leren aardappelen schillen. ➤

Trots toont Henk het model van het passagiersschip 'Oranje' dat zijn vader en oom hadden gebouwd. Op de zijkant van het één meter lange model de Nederlandse driekleur en de tekst "Oranje-Holland". De Duitse bezetter was niet gediend van dit teken van vaderlandsliefde (foto 1995 Wiard Krook)

Henk met zijn vrienden Herman en Henk Boomgaard tijdens de oorlogsjaren op de Huizerheide

Henk in 1953 als dienstplichtig militair met verloofde Elly Makkinje en buurmeisje Laurien Erends op het ijs van de Diemerkade

Een weg vinden

Na de oorlog moest Henk zijn weg zien te (her)vinden. Hij maakte de MULO aan de Amsterdamse Hogeweg af; zijn toenmalige vriendinnetje Dicky sleepte hem er doorheen. Ietwat eigengereid was hij zeker. Zo bleef hij bij een tramrit wel eens aan de buitenkant van de tram hangen om zo geen kaartje te hoeven kopen. Een politiemann maakte een einde aan deze rit. En op een gegeven moment had hij als een echte 'vrije jongen' een handel in nylonkousen op het Waterlooplein. Maar rond zijn twintigste begon hij wat wilde haren te verliezen, al verdwenen ze gelukkig nooit helemaal. Het vervullen van de militaire dienstplicht zal hem ook wel wat meer in de pas hebben doen lopen, letterlijk en figuurlijk. Henk bracht het tot sergeant. Als ik me zijn verhaal daarover goed herinner als radiotelegrafist. In ieder geval vond hij nadien als zodanig werk bij de PTT, in het gebouw aan de Amsterdamse Nieuwezijds Voorburgwal.

Na de huwelijksplechtigheid van Henk Teiwes en Elly Makkinje in 1957 verlaat het gelukkige echtpaar met bruidmeisje het Diemense raadhuis aan de Hartveldseweg

In 1962 werd dochter Kirsten geboren. Al op jonge leeftijd genoot ze van het boerenleven en het natuurschoon van landelijk Diemen-Noord

Werk en gezin

In 1952 kwam Elly Makkinje in zijn leven. Zij werd zijn grote liefde. Ze leerden elkaar kennen in de jeugdkerk aan de Amsterdamse Wakkerstraat.

Elly was geboren in de Wijsmullerstraat, bij het Amsterdamse Surinameplein, maar bracht een groot deel van haar jeugd door in de Watergraafsmeer. De woningnood was hoog in die jaren en samenwonen voordat je getrouwd was deed je niet. Vandaar dat het tot 1957 duurde voordat Henk en Elly elkaar het jawoord konden geven, zowel op het Diemense gemeentehuis als in de hervormde kerk aan de Ouderkerkerlaan.

Hun eerste woning was het woonhuis van bakker Magrijn aan de Ouddiemerlaan (bij het Van Medenbach Wakkerplein). Wat later konden ze een woning in de Prinses Irenestraat betrekken waar in 1962 hun dochter Kirsten werd geboren. Ergens in deze tijd vond Henk een nieuwe werkkring: hij werd bij de *Volkskrant* (de Perscombinatie) chef van de afdeling tekstverwerking. Dat hield in het pre-computertijdperk iets heel anders in dan nu, namelijk de zorg voor foutloos Nederlands in de door journalisten aangeleverde teksten. In 1969 verhuisde het gezin Teiwes naar de flat aan de Rode Kruislaan, waar Henk, Elly en Kirsten sindsdien zijn blijven wonen.

Mooie vakanties, groot hart

De vakanties vormden altijd een hoogtepunt in het gezinsleven. Er werd graag op uitgetrokken, vaak naar zonnige bestemmingen in Italië of Spanje. Kirsten heeft daar haar liefde voor de Spaanse taal opgedaan. Ze is Spaans gaan studeren en lerares geworden. Op één van die vakanties ontmoetten de Teiwes'ën een Duits echtpaar (Hedwig en Hermann Spahn uit Alsfeld, niet ver van Kassel), met wie het al gauw klikte en met wie zij in contact gebleven zijn. Want hoewel het ook bij Henk niet ontbrak aan naorlogs anti-Duits sentiment kon hij

dat ook heel goed opzijzetten. Over je eigen schaduw heen kunnen stappen en vergeven: ook dat was Henk. Zijn sterke geloofsovertuiging zal hem daarin zeker hebben aangevoerd. En zo was hij ook als secretaris van de HKD. Als er al eens 'woorden' waren – al of niet naar aanleiding van een onomwonden uitspraak van Henks kant – was er steeds dat grote hart waarin het nooit ontbrak aan ruimte om weer tot elkaar te komen. En wie dat niet wilde, vergaf hij ook.

Opa en oma

Tot 1988 werkte Henk bij de krant, toen mocht hij met de VUT (vervroegde uittreding). Hij kon meteen aan de slag als klusser bij Kirsten, die met haar liefde, Ruthlen Angelista, een huis had gevonden. Drie jaar later werd een

Om de zoveel tijd werd er door het HKD-bestuur gezellig gegeten bij een van de bestuursleden thuis. Vlnr.: Jaap Haag (voorzitter), Noor van Mens, Wiard Krook, Hiltje Veenstra, Jaap van Ingen (penningmeester) en Henk Teiwes (secretaris)

Vele malen mocht het HKD-bestuur met Henk Teiwes als secretaris officieel een HKD-publicatie presenteren. In 1997 werd het 'middenstandnummer' van de HKD aangeboden aan de Winkeliersvereniging Diemerplein. Ook toenmalige burgemeester De Hon was aanwezig (foto Jaap van Ingen)

gezamenlijk bezoek gebracht aan Ruthlens ouders op Curaçao. Behalve de hartelijke ontvangst daar maakte dit bezoek ook anderszins indruk, want veel meer dan in Nederland leer je daar het slavernijverleden in dit deel van ons koninkrijk kennen. Henk heeft er later een stuk in het HKD-tijdschrift over geschreven. In 1992 werden Henk en Elly opa en oma, toen Kirsten het leven schonk aan Serana, die enige tijd later nog een broertje kreeg: Jairo.

Historische Kring Diemen

Henk was nog niet zo heel lang met pensioen toen in Diemen het plan rijpte om een historische vereniging op te richten. Dat had mede te maken met de interessante archeologische opgravingen van de jaren '80 en '90. Via zijn vriend Frits Reurekas werd Henk er ook bij betrokken en daar mogen we blij om zijn. Want zoals gezegd, hij was organisatorisch een kei. Zelf raakte ik er als kersverse Diemenaar via mijn oude studiegenoot Hans de Waardt bij betrokken. Vanuit de 'archeologie' stonden Hanna Blok, Wiard Krook en Noor van Mens aan de wieg van de Historische Kring Diemen en daarnaast waren er de betrokken Diemenezen of Diemenaren als Paul van den Berg (van de boekhandel), apotheker Gerald Monterie, kunstenaar Hilda Kernell, Jaap van Ingen, Henk de Wild en anderen van wie ik de namen niet meer paraat heb. Veel aanmoediging kwam er van de kant van de kort daarvoor aangetreden burgemeester Bob de Hon. Het bij de oprichting op 16 maart 1991 aangetreden bestuur had iets weg van een club gedreven jonge honden, al was de aanduiding 'jong' moeilijk te rijmen met hun werkelijke leeftijd. Maar een mens is zo jong als hij of zij zich voelt, toch? Dat ik het voorzitterschap op me mocht nemen is iets waar ik nog altijd dankbaar voor ben.

Secretaris

Iets vanuit het niets opbouwen. Wie de notulen van de bestuursvergadering uit de eerste HKD-jaren erop naslaat, proeft de gedrevenheid en het enthousiasme. De bestuursleden hadden elk hun sterke kanten en voegden zich tot een sterk team, met Henk als organisatorische spil. Henk was óók onmisbaar omdat hij in Diemen de

weg wist: hij kende haast iedereen in onze woonplaats en of het nu om een oud-grondwerker of een bedrijfsdirecteur ging, hij sprak ze allemaal aan. Het elan van de jonge vereniging werd versterkt door het geregelde overleg met burgemeester Bob de Hon, waarbij allerlei historische aangelegenheden op de agenda stonden, van het behoud van boerderij Zeldenrust tot de restauratie van de in november 1990 uitgebrande schuilkerk De Hoop. Bob de Hon bewaart er de beste herinneringen aan, zo verzekerde hij mij laatst nog eens. Toen het onderwerp De Hoop steeds meer aandacht van het HKD-bestuur opeiste, werd besloten om een aparte stichting op te richten die zich voor het herstel van de voormalige schuilkerk ging inzetten: de Stichting Monument Schuilkerk De Hoop.³ Met steun van de HKD uiteraard, maar het HKD-bestuur hield zo zijn handen vrij voor al die andere activiteiten: de redactie en de uitgave van het tijdschrift, het organiseren van kleine en grote excursies, het (doen) houden van lezingen, het onderhouden van contacten, de opbouw van een collectie e.d. Ter zijde gestaan door penningmeester Jaap van Ingen deed Henk veel coördinerend werk en wat het tijdschrift betreft: daarvan werd de kopij altijd nauwgezet door Henk gecorrigeerd. Ook schreef hij een aantal artikelen, zoals over de betonnen straten van de Nieuwe Buurt, de Gooise moordenaar, de Antillen en de al genoemde eigen oorlogsherinneringen.

Reisbureau Teiwes

Legendarisch, zo mogen we de busreizen die Henk jaarlijks organiseerde zeker noemen. Daar ging veel werk aan vooraf: de keuze van het reisdoel, het vinden van een stadsgids of rondleider aldaar, de busreserveringen en de aanmeldingsadministratie. Plus natuurlijk de afspraken met restaurants. Want 'de mensen willen bikken' zei hij als iemand vond dat dat restaurantbezoek op zo'n dag wel wat veel tijd in beslag nam. Maar hij had gelijk en hij wist altijd een goed restaurant uit te zoeken. Daarvoor ging hij al maanden van tevoren op stap, samen met zijn Elly, in autoritten tot over de grens. Henk, die óók van zijn auto hield, genoot daarvan. En over een prijs onderhandelen had hij al lang geleden op het Waterlooplein geleerd. ➤

1992: 16 mei, Forteiland Pampus
(samen met onze zustervereniging in Weesp)

1993: 28 april, Xanten (Duitsland)

1994: 28 mei, Brugge (België)

1995: 20 mei, Bourtange en Meppen (Duitsland)

1996: 18 mei, Arnhem (Openluchtmuseum) en Elten
(Duitsland)

1997: 24 mei, Orvelte en Schoonoord

1998: 16 mei, Dordrecht, aansluitend boottocht
De Biesbosch

1999: 8 mei, 's-Heerenberg en Anholt met diner
in Bocholt (Duitsland)

2000: 20 mei, Texel

Henks excursies

HKD-excursie Xanten 1993

HKD-excursie Bourtange 1995

HKD-excursie Utrecht 1996

van Xanten tot Texel

HKD-excursie Dordrecht 1998

2001: 12 mei, Antwerpen (België)
 2002: 25 mei, Zutphen en Deventer
 2003: 24 mei, Bad Bentheim (Duitsland)
 2004: 8 mei, Friese Meren en Workum
 (Jopie Huisman Museum)
 2005: 28 mei, Gouda

2006: 13 mei, Willemstad, Bergen op Zoom
 2007: 5 mei, Thorn en Maastricht
 2008: 3 mei, Zierikzee, Middelburg en Veere
 2009: 16 mei, Gorinchem en Slot Loevestein
 2010: 24 april, Schokland en Kampen
 2011: 14 mei, Leeuwarden

HKD-excursie Bourtagne 1995

HKD-fietsexcursie Ransdorp 1997

HKD-excursie Orvelte 1997

HKD-excursie Orvelte 1997

Van Xanten tot Texel

Het begon bescheiden, op 23 juni 1991, met een fietsexcursie naar Oud-Diemen en andere historische plekjes in onze woonplaats. Het aantal deelnemers was overweldigend: zo'n honderd! Het jaar daarop werd, samen met onze zustervereniging in Weesp, per boot naar forteiland Pampus gevaren. De eerste busreis dateert van 1993. Toen bracht Reisbureau Teiwes ons naar het Duitse Xanten, met zijn Romeinse overblijfselen, middeleeuwse stadspoort en indrukwekkende kerk. De reis naar Brugge, in mei 1994, bleek een verre tocht. Maar de lange zit werd ruimschoots beloond door wat deze stad aan moois te bieden heeft. In 1995 ging het naar het Groningse Bourtange, met aansluitend een heerlijke maaltijd in het Duitse Meppen (bij de oosterburen was het altijd méér eten voor minder geld). En zo ging het door, jaar in, jaar uit. De reizen zullen bij veel leden ongetwijfeld mooie herinneringen oproepen. De stemming zat er altijd goed in, het weer werkte vaak mee en de maaltijden waren prima, waarbij ik nooit de 'Ritterschmaus' in Bad Bentheim zal vergeten: een plank vol vleesgebraad, zonder bestek. Dat met de vingers eten was voor sommige leden wel even iets om je overheen te zetten.....

HKD-fietsexcursie Ransdorp 1997

Twintig jaar heeft Henk zich met hart en ziel ingezet voor onze vereniging.

De uitreiking van de Diemense Vrijwilligersonderscheiding aan Henk Teiwes (voorste rij, tweede van links) en andere vrijwilligers in 2005

Twintig jaren HKD

Behalve de jaarlijkse busreizen organiseerde Henk ook 'kleinere' excursies. Meestal per fiets, zoals naar Abcoude, Ouderkerk of Waterland. Soms per OV, zoals naar Teylers Museum in Haarlem. Maar het zou het bestek van dit artikel te buiten gaan om daar hier een volledig overzicht van te geven. Henk bleef tot 1999 aan als secretaris om te worden opgevolgd door Ed Niezen, al bleef Henk de busreizen organiseren. Maar toen Ed vanwege zijn werk naar elders verhuisde nam Henk in 2001 het secretariaat opnieuw op zich, om pas in 2011, in zijn tachtigste levensjaar, definitief met zijn bestuurstaken te stoppen. Twintig jaar heeft Henk zich met hart en ziel ingezet voor onze vereniging. Het waren mooie jaren, voor hemzelf en voor wie met hem samenwerkte.

De familiefoto's zijn met dank ter beschikking gesteld door de familie Teiwes.

Noten

- 1 In het najaarsnummer heeft John Cuijpers al een heel mooi In Memoriam geschreven, vol dankbare herinneringen. Maar door de beperkte ruimte en de deadline van het nummer konden Henks levensverhaal en zijn eerste HKD-bestuursjaren niet al te veel aandacht krijgen. Vandaar dat nu uitgebreidere verhaal over de eerste, markante secretaris van onze vereniging aan wie ik, als toenmalige voorzitter, ook persoonlijk veel verschuldigd ben.
- 2 Teiwes, Henk, De Tweede Wereldoorlog, gezien door de ogen van een kind. In: Historische Kring Diemen, 5e jrg. nr. 1, 1995, p. 13-23.
- 3 Namens het HKD-bestuur namen Noor van Mens en Jaap Haag zitting in het bestuur van deze stichting, terwijl Bob de Hon in het Comité van aanbeveling zat.

ONDERWIJSCANON VAN DIEMEN

Ad Saan

De Onderwijscanon van Diemen is klaar! In het vorige tijdschrift heeft u in het artikel van Jaap Haag al uitgebreid kunnen lezen waarom wij deze Canon hebben gemaakt.

Door het enthousiasme en enorme inzet van een klein aantal vrijwilligers, Jaap Haag, Corrie en Louise Sants, Ad Saan, ondersteund door Hans de Waardt en Wiard Krook maar zeker ook van de erfgoed- en educatiedeskundige Alice Duiven en onze onvolprezen Danielle de Graaff met haar assistentes Michelle Holland en Phyllis Baak die de opmaak hebben verzorgd, mogen wij zeker zeggen dat Diemen nu veruit de mooiste en beste Onderwijscanon van Nederland heeft. Een grote mate van dank gaat ook uit naar wethouder Jeroen Klaasse en Paulo Schreiber, beleidsmedewerker Ruimtelijke Ordening en Erfgoedbeleid van de gemeente Diemen die dit project vanaf het begin af aan hebben omarmd en ondersteund.

Naast de gedrukte versie is er een digitale versie gemaakt en als regiocanon ondergebracht bij de Canon van Nederland <<https://www.canonvannederland.nl/nl/page/70440/canon-van-diemen>>.

Naast de tekst met de afbeeldingen zijn er ook kijk- en doetips en verwijzingen naar andere canons terug te vinden. Hierdoor is het een heel interactieve website.

Als bijzonderheid is er ook een digitale, interactieve kaart van Diemen gemaakt waarin de belangrijke locaties uit de Onderwijscanon nog extra aandacht krijgen.

Deze is ook los te vinden via deze link <<https://tijdlab.geoapps.nl/onderwijscanon>>

De presentatie van het geheel vond in mei 2021 plaats, waardoor de scholen er in het leerjaar 2021-2022 mee aan het werk kunnen. Daarnaast zal de Onderwijscanon gebruikt gaan worden door inburgeraars.

Zoals we eerder hebben gemeld, krijgen alle leden van de HKD de papieren versie van de Onderwijscanon (op tijdschriftformaat) thuisgestuurd. Van het opdrachtenboek (ook op tijdschriftformaat) is een beperkte voorraad. Dit is bij ons los te verkrijgen. ➔

De presentatie van de Onderwijscanon en het lesmateriaal op het gemeentehuis. V.l.n.r. HKD-voorzitter Ad Saan, wethouder Jeroen Klaasse, auteur Jaap Haag en kinderburgemeester Cherenety Kloet (foto Gemeente Diemen)

C.S. gaat in cassatie

EEN PROCES VAN RIJKSWATERSTAAT GEEFT EEN BLIK IN HET DIEMERBRUG VAN 1891-1892

Alfred Bakker

Een onbekende fotograaf nam in 1892 twee foto's van opgetaste stenen in Diemerbrug. Volgens het bijschrift zijn ze genomen in het kader van een proefproces.

Waar ging dat proces over? Wie stond in de beklagdenbank? Wat waren de belangen? Welke juristen vochten het uit? Wat en wie zien we op de foto's?

We nemen u mee in een zoektocht in enkele digitale archieven. Via het zoekprogramma Delpher van de Koninklijke Bibliotheek komen we de verdachte C.S. op het spoor. Via verslagen van beroepszaken voor de Hoge Raad kan de gang van zaken gereconstrueerd worden. Op een site met gegevens van de burgerlijke stand komen we erachter wie achter die initialen schuil gaat. Hoe het C.S. verder verging, weten we dankzij onze zustervereniging Wolfgerus in Ouder-Amstel.

C.S. geverbaliseerd

Het begon allemaal tijdens de surveillance van twee veldwachters in de avonduren van zaterdag 30 mei 1891. Rijksveldwachter der 3^e klasse Johannes Josephus van de Vrande was drie weken eerder vanuit Petten in Diemen gestationeerd. Hij was de opvolger van Rijksveldwachter Roelof Vosjan, die eervol ontslag had gekregen op 30 april 1891. Beiden droegen de titel brigadier-titulair. Ze mochten zich dus brigadier (buiten de gemeentegrens) noemen, zonder de bijbehorende beloning.

Van de Vrande en dorpsveldwachter Bleeker constateerden tijdens hun surveillance langs de Hartveldseweg en Muiderstraatweg op die avond dat er vijf grote hopen straatstenen waren opgetast. De stapels stenen waren niet verlicht en er hingen geen waarschuwingsborden. Bovendien bevonden ze zich op de berm van de Rijksstraatweg, tussen de straatweg en het jaagpad langs de Weespertrekvaart. De veldwachters meenden dat het om de openbare weg ging waarna zij de verantwoordelijke persoon C.S. verbaliseerden wegens een nalatigheid.

Het betreffende artikel 427 in het Wetboek van Strafrecht leidde vaker tot overtredingen. Alle zes onderdelen van het artikel hadden betrekking op de openbare weg. Lid 5 bevatte bijvoorbeeld de frase "op de weg laten staan van trekdieren, zonder de noodige voorzorgsmaatregelen tegen het aanrichten van schade te hebben genomen".

In 1890 waren alleen in Amsterdam al 176 personen geverbaliseerd wegens overtreding van art. 427 n°. 5.

C.S. voor het hekje

Het proces-verbaal van de Diemense veldwachters leidde tot een rechtszaak bij het Eerste Kantongerecht in Amsterdam. C.S. stond op 10 juli 1891 in de beklagdenbank. De kantonrechter oordeelde hem schuldig aan overtreding van artikel 427 n°. 2, dat voluit luidde: "Hij die niet zorgt dat een door hem of op zijn last op een openbare weg gedane op- of uitgraving of een door hem of op zijn last op de openbare weg geplaatst voorwerp behoorlijk verlicht

en van de gebruikelijke tekens voorzien is". De aanklacht sloeg op het voorwerp, in dit geval vijf voorwerpen. De rechter legde een boete op van drie gulden per overtreding. Voor de vijf steenhopen op de openbare weg moest C.S. dus vijftien gulden betalen.

Waterstaat

C.S. opereerde niet op eigen houtje. De stenen waren opgestapeld voor onderhoud aan de Rijksstraatweg door Diemen. In kranten en tijdschriften zijn geen aanbestedingen of inschrijvingen voor dat werk gevonden.

Wel is bekend dat ingenieur N.A.M. van den Thoorn in 1890 bij het arrondissement Amsterdam van Rijkswaterstaat geplaatst was. Aangenomen mag worden dat hij zinde op beroep. De uitspraak van de kantonrechter zou namelijk grote consequenties kunnen hebben voor toekomstige projecten van "de Waterstaat". Van den Thoorn schakelde mr. A.J. Cohen Stuart in.

Advocaat en procureur Cohen Stuart was vanaf 1889 actief in Amsterdam. Hij was afgestudeerd aan de Polytechnische School in Delft en had daarna als ingenieur op Java gewerkt. Cohen Stuart kon dus rechtspraak en civiele techniek combineren. Dat kwam goed van pas bij de uitleg van art. 427 n°. 2, waarin ook sprake was van "op- of uitgraving" ter plaatse van de openbare weg.

Arnold Jacob Cohen Stuart (1855-1921) had civiele techniek en rechten gestudeerd. Ten tijde van het proces was de verdediger van Kees Smit procureur en advocaat in Amsterdam (De Ingenieur, 1921)

De vijf grote stapels stenen waren niet verlicht en er hingen geen waarschuwingsborden.

Beroep

A.J. Cohen Stuart hield op 27 oktober 1891 een pleidooi voor de Hoge Raad. Het feit dat de steenhopen niet verlicht waren en er geen waarschuwingsborden hingen, betwistte hij niet. Het draaide Cohen Stuart om de vraag of de strook tussen de Rijksstraatweg en het jaagpad langs de Weespertrekvaart wel als openbare weg gekwalificeerd kon worden. Hij meende van niet. Advocaat-generaal Gregory zou "op 9 November aanstaande conclusie nemen".

A.F.L. Gregory (1838-1901) was in 1891 al zeven jaar advocaat-generaal bij de Hoge Raad. Hij was niet overtuigd. Er was bijvoorbeeld geen verhoging tussen de straatweg en het jaagpad. Hij stelde dat "feitelijk beslist is, dat de plek, waarop de steenen lagen, met den straatweg en het jaagpad één geheel uitmaakt en door het publiek bereden en beloopen wordt. Ten aanzien der verdediging, dat bedoelde plek niet voor openbaar verkeer bestemd was, zeide de advoc.-generaal, dat het hier aankomt op de bestemming door het gebruik ontstaan." Gregory benadrukte dus het gebruik dat van de bewuste plek was ontstaan.

De advocaat-generaal Gregory concludeerde Maandag voor den Hoogen Raad tot verwerping van het cassatieberoep door C. S., te Diemerbrug, ingesteld tegen zijne veroordeeling door het Kantongerecht No. 1 te Amsterdam, wegens het niet behoorlijk verlicht en van de vereischte kenteekenen voorzien te hebben van eene partij steenen op den openbaren weg, tusschen den straatweg en het jaagpad. De

Op 9 november 1891 werd het beroep verworpen. Hierna ging advocaat A. J. Cohen Stuart namens Rijkswaterstaat (en Kees Smit) in hoger beroep (Nieuws van den Dag, 11 november 1891)

Cohen Stuart ging namens Rijkswaterstaat in hoger beroep. Dat stond gepland op 6 december 1891, maar de vicepresident van de Hoge Raad, Fokke Bernardus Coninck Liefsting, verplaatste de zitting naar 16 januari 1892.

Het gaf Cohen Stuart de gelegenheid om Rijkswaterstaat te adviseren om de bewuste stapels stenen en hun context te fotograferen. De foto's zouden van pas komen bij het hoger beroep.

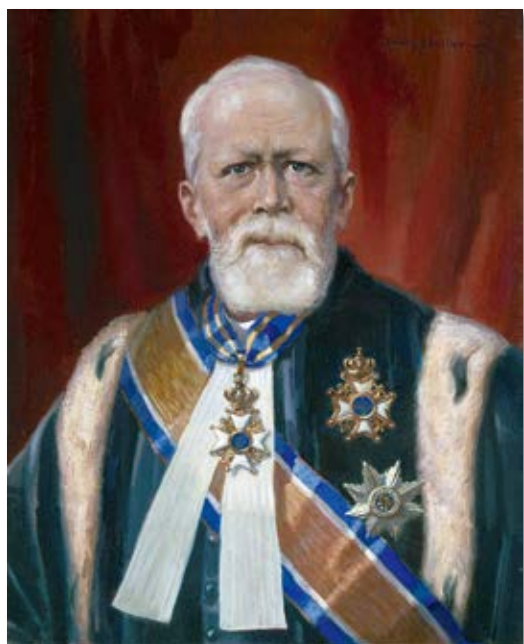
Hoger beroep

Cohen Stuart voerde op 16 januari 1892 weer aan dat de stapels stenen niet op de openbare weg stonden en dat de kantonrechter er geen definitie van had gegeven.

Namens Rijkswaterstaat legde Cohen Stuart nogmaals de nadruk op de beoogde bestemming van de strook in kwestie, anders zou het begrip openbare weg wel een hele ruime betekenis kunnen krijgen. De advocaat toonde de twee foto's ter onderbouwing van zijn stelling. Vicevoorzitter Mr. F.B. Coninck Liefsting was het eens met het feit dat de kantonrechter het begrip openbare weg niet had gedefinieerd. Hij

Adriaan Frederik Lodewijk Gregory (1838-1901) was advocaat-generaal bij de Hoge Raad (coll. Gemeente Archief Den Haag)

Fokke Bernardus Coninck Liefsting (1827-1913) was vicevoorzitter van de Hoge Raad. Hij ontsloeg Kees Smit van rechtsvervolging op 16 januari 1892 (schilderij uit circa 1908 van Jan Willem Sluiter)

liet zich overtuigen door het pleidooi van Cohen Stuart en de twee foto's over de functie van de strook grond waarop de steenstapels stonden. De Hoge Raad verklaarde "het ten laste van den req. bewezen verklaarde feit niet strafbaar" en ontsloeg C.S. "te dier zake van alle rechtsvervolging". ➤

In opdracht van Rijkswaterstaat werden in 1892 foto's genomen van opgetaste stenen langs de Hartveldseweg. De foto's dienden als bewijsmateriaal om aan te tonen dat de stapel stenen niet op de openbare weg stond. Van rechts naar links: een ruiter op het openbare jaagpad, Kees Smit, dorpsveldwachter Bleeker, rijksveldwachter Van de Vrande en (vermoedelijk) ingenieur Van den Thoorn (coll. Provinciale Atlas Noord-Holland)

Een foto van een tweede stapel stenen langs de Muiderstraatweg waarop Kees Smit en Van den Thoorn ook staan, diende eveneens als bewijsmateriaal. De handkar staat op de openbare weg (coll. Provinciale Atlas Noord-Holland)

Foto's

Op de foto die genomen is op de Hartveldseweg, is veel te zien: een Janplezier bij Vervetjes, een bord "Zeilen strijken langzaam stoomen", de ijzeren dubbele ophaalbrug en de twee veldwachters Van de Vrande en Bleeker. De ruiter langs de Weespertrekvaart toont aan dat het Jaagpad daar wel openbare weg is.

De foto van de Muiderstraatweg is ook geënceneerd. Hier staat de handkar op de openbare weg. Twee figuren komen op beide foto's voor. In de man met de bolhoed en paraplu vermoeden wij de ingenieur van Rijkswaterstaat: N.A.M. van den Thoorn (1851-1929), de opdrachtgever voor het maken van de foto's. De man die achter de stapel stenen staat moet C.S. zijn. Het wordt tijd om zijn identiteit te onthullen. Enkele duidelijk zichtbare lichaamskenmerken, zoals zijn gedrongen gestalte, helpen daarbij.

De foto's dienden als bewijsmateriaal om aan te tonen dat de stapel stenen niet op de openbare weg stond.

Wegwerker

De geverbaliseerde stond bij de processen in 1891 en 1892 bekend als C.S., oud 35 jaren, wegwerker, geboren en wonende te Diemerbrug.

Op de onvolprezen site <wiewaswie.nl> zijn zoekopdrachten gegeven met enkele toen gangbare achternamen in Diemen, zoals Staal, Sijpestijn, Van Sijtveld en Smit. Er kan ook gezocht worden op beroep, zoals wegwerker. Dan is het in één keer prijs. In 1905 trouwde Johannes Cornelis Smit, zoon van wegwerker Cornelis Smit en Aafje Ham.

Nu we zijn naam weten, blijkt dat Cornelis Smit ook als kantonnier te boek stond. Dan blijkt dat kantonnier Cornelis Smit, geboren in Diemen, op 16 augustus 1891 in het huwelijk trad. De bruid was Aaltje Witteveen, dienstbode, geboren in Epe, 37 jaar. De ouders van de 37-jarige kantonnier Cornelis Smit waren Jan Smit en Jannetje Langerhorst.

Cornelis Smit wordt genoemd met Aafje Ham als moeder van zijn zoon, en hij was getrouwd met Aaltje Witteveen. De twijfel of het wel om dezelfde persoon gaat, verdwijnt als blijkt dat beide Cornelissen identieke ouders hebben. Dankzij hun namen kunnen we het leven van C.S., of Kees Smit, verder ontrafelen. Het blijkt dan dat hij twee keer getrouwd is.

Ouders

Hij was dus een zoon van Jan Smit, geboren omstreeks 1814, en Jannetje Langerhorst geboren te Diemen in 1819. Ze trouwden op 25 april 1847 in Diemen. De 28-jarige Jannetje was naaister. Jan was 32 jaar en boerenknecht met onbekende geboorteplaats volgens de huwelijksakte. Na drie vroeg gestorven kinderen werd op 7 augustus 1853 hun zoon Cornelis Smit geboren. Vader Jan Smit overleed in 1861, waarna Jannetje zes jaar later weer trouwde met de 63-jarige weduwnaar Cornelis Timmer (1804-1890), die – saillant detail – wegwerker was.

Timmerman

Op dinsdag 18 februari 1873 ging Kees Smit met drie plaatsgenoten vanuit Diemen naar Weesp voor de loting van de Nationale Militie.

1. Jan Smit	1474 millimeters.	Lengte
2. Langerhorst	Aangezicht breed	te klein
3. Jannetje	Voorhoofd groot	te klein
	Oogen blauw	te klein
	Neus groot	te klein
4. timmerman	Mond groot	2. Je
5.	Kin rond	afst. 47/83
6. u	Haar blond	
	Wenkbrauwen is	
	Merkbare teekenen	

Kees Smit was in 1873 bij de militaire keuring 1,474 meter lang en had onder andere blond haar

Bij de militaire keuring gaf Kees Smit als beroep 'timmerman' op. Volgens gegevens van de burgerlijke stand van Diemen was hij "Eenige wettige zoon". De Militiecommissaris Isak Antonie Daniels (1816-1899) van het 2^e district liet bij Kees Smit een lengte van 1474 mm noteren en de woorden "te klein". Hij was acht centimeter te kort, hetgeen vrijstelling betekende. Behalve zijn lengte stond nog meer bruikbare informatie voor ons verhaal op het formulier om hem op de foto's te kunnen identificeren: zijn brede aangezicht, blauwe ogen, grote mond, ronde kin en blonde haren.

Vier jaar na de keuring maakte Kees Smit kennis met Aafje Ham uit West-Friesland. Op 29 april 1877 was hij in Wijdenes getuige bij het huwelijk van haar zus Geertje Ham.

Kees was nog steeds timmerman toen hij met Aafje trouwde op 12 oktober 1877 in Diemen. Ze kregen twee kinderen.

De kantonnier

De stiefvader van Kees, Cornelis Timmer, overleed op 31 december 1890. De brugknecht Evert van de Pol en Kees Smit deden aangifte bij burgemeester Toe Water. Kees was toen wegwerker. Aafje overleed op 12 januari 1891 in Diemen. Een half jaar later trouwde Kees, nu kantonnier van beroep, op 6 augustus met Aaltje Witteveen. Dat was kort na Kees' veroordeling door de kantonrechter. Ze kregen twee kinderen. Rika Gerdina werd op 8 juni 1892 in Diemen geboren en Gerard op 22 mei 1895 in Ouder-Amstel. Het echtpaar Smit-Witteveen is dus tussen 1892 en 1895 verhuisd van Diemen naar Ouder-Amstel.

Volgens de internetsite <genealogieonline.nl> was Cornelis Smit (rijks) wegwerker, kantonnier, cacao-maker, tolgaarder. Die laatste twee beroepen oefende hij uit in Duivendrecht, waar een tol was. Bekend is dat Kees Smit aan de Rijksstraatweg in Duivendrecht woonde.

Toen Aaltje te Ouder-Amstel (wijk E nummer 76) in 1923 overleed, had hij geen beroep. Kees Smit overleed op hetzelfde adres aan de Rijksstraatweg op 22 april 1925.

Verzetsheld Wim van Ulsen

COMMUNISTISCH VERZET IN DIEMENSE WEESPERSTRAAT

Peter Prins

In het boek *Diemens oorlog* schreef ik over een geheime Diemense zender die in de Tweede Wereldoorlog een verbinding met Moskou onderhield.¹ Ik baseerde mij daarbij grotendeels op het boek *Rondom Daan Goulooze; uit het leven van kommunisten* van professor Ger Harmsen uit 1980. Hij schreef dat deze Komintern-zender was ondergebracht in een timmerwerkplaats in Diemen. Hij noemde daarin geen namen. Frits Reurekas vertelde me dat de zender – volgens hem – was ondergebracht in de timmerwerkplaats van Buitenhuis aan de Ouderkerkerlaan. Abusievelijk vermeldde ik dat het om timmerbedrijf Peeterse ging, maar dit terzijde.

Recent ben ik er achter gekomen dat de zender in een werkplaats achter een woning op nummer 52 aan de toenmalige Weesperstraat (achter de Prins Hendrikkade, ter hoogte van de Kerwin Lucasstraat in de Anne Frankwijk) verborgen was. Hier woonde de metaalbewerker W.F.N. (Wim) van Ulsen met zijn echtgenote Jans Broersma. Zij speelden een belangrijke rol in het geheime communistisch verzet. Na ruim 75 jaar komen hun kleinkinderen naar buiten met het verhaal over hun grootouders. Daarnaast verscheen er in 2018 een biografie van de bevriende kunstenaar Harry van Kruiningen met details.

Communisten

Allereerst terug naar Ger Harmsen. Hij besteedde als historicus veel aandacht aan de geschiedenis van het communistisch verzet in Nederland. Het boek over Daan Goulooze droeg hij op aan “hen die niet met name genoemd worden”. De eerste uitgave van dit boek verscheen in 1967. Dat was een tijd waarin communisten niet altijd in het openbaar voor hun overtuiging of voor hun lidmaatschap van de communistische partij, de CPN, konden uitkomen. Ondanks de belangrijke rol die communisten in het verzet tegen de Duitse

bezettters hadden gespeeld, werden velen na de oorlog ontslagen door hun werkgever, en hadden ze grote moeite om werk te vinden of te behouden. Overheidsfuncties waren voor CPN-leden en lezers van partijkrant *De Waarheid* verboden.

Impact op familie

Harmsen heeft in zijn boek dus bewust namen weggelaten, of situaties niet specifiek benoemd. De zender stond “achter een timmermanswerkplaats in Diemen”², of “op het adres van zijn oom in Diemen”³, of “tegen de man in wiens werkplaats in Diemen in 1937 een zender heeft gestaan heeft maar die dit hardnekkig loochent”⁴.

De Weesperstraat circa 1916. Huisnummer 52 is het tweede huis links (prentbriefkaart uitgave J. Goedhart, Diemen, coll. HKD)

Wim van Ulsen en echtgenote Jans Broersma op 24 april 1940, de dag dat hun zoon Willem met Levina de Schipper in het huwelijk trad (archief fam. Van Ulsen)

De achtertuin van het perceel Weesperstraat 52. In de 8 m hoge schoorsteen was de zendmast van de illegale zender verstopt (archieffam. Van Ulsen)

De zendmast was verstopt in de schoorsteen van de metaalwerkplaats.

Zelfportret van Harry van Kruiningen, olieverf op doek, 1928 (coll. Stedelijk Museum Schiedam, foto Tom Haarten)

De geheimzinnigheid waarmee het verzetswerk – uit lijfsbehoud – was omgeven, duurde tot ver na de oorlog voort. Er werd eigenlijk alleen binnen de familiekring over gesproken, maar met mate. De zoon van het echtpaar Van Ulsen, Willem jr., wilde in het openbaar niets weten van de betrokkenheid van zijn ouders bij het verzet en de CPN. Hij was rijksambtenaar bij de Sociale Verzekeringsbank en kon daarvoor ontslagen worden. Onder druk van zijn werkgever moest hij zelfs zijn abonnement op *De Waarheid* opzeggen. Hij zou Ger Harmsen hebben opgedragen om over een timmermanswerkplaats te schrijven in plaats van een metaalwerkplaats.⁵

Zendmast in schoorsteen

Zoals in het boek *Diemens oorlog* is beschreven, waren er vijf radiozenders in gebruik bij het geheime verzetsnetwerk van Daan Goulooze, die in opdracht van de in Moskou gevestigde Communistische Internationale (Komintern) vanaf 1937 het berichtenverkeer tussen Moskou en de communistische partijen in West-Europa organiseerde. Een van die zenders stond achter de woning aan de Weesperstraat in Diemen. Op een foto is in de tuin de schoorsteen van de metaalwerkplaats te zien, die zo'n acht meter hoog was. De zendmast was verstopt in deze schoorsteen. De zender zelf stond in de werkplaats.

Harry van Kruiningen

Er waren diverse cellen in Amsterdam en omgeving. De Diemense echtparen Wim en Jans van Ulsen en Jo en Fie Overdijk werkten samen met de Amsterdamse kunstenaar Harry van Kruiningen en zijn vrouw Rie Janssen-Lieuwen in een Komintern-cel, die onderdeel was van de Groep-Goulooze. Daan Goulooze en zijn plaatsvervanger Co Dankaart werkten veel samen

met de kunstenaar Harry van Kruiningen. Van de laatste verscheen in 2018 de biografie *Harry van Kruiningen 1906-1996; een leven in zwart-wit en kleur*, geschreven door Annemieke Jurgens. Daarin heeft zij veel aandacht besteed aan zijn samenwerking met zijn aange-trouwde oom Wim van Ulsen.

Co Dankaart

Uit de biografie wordt duidelijk dat Co Dankaart aan Van Kruiningen de opdracht gaf om papieren te vervalsen. Hij moest daarnaast voornamelijk stempels voor paspoorten namaken. Bij Van Kruiningen stond korte tijd een ontvangtoestel dat Goulooze daar geplaatst had om te controleren of de zendapparatuur werkte. Bij Wim van Ulsen stond al vanaf 1937 een illegale zender in de schuur. Via de zendapparatuur hadden Van Kruiningen en Van Ulsen direct contact met Moskou. De voertaal was Duits, maar alles werd versleuteld in geheimtaal. Het kwam goed uit dat Wim in Düsseldorf en Berlijn had gewoond. De Duitse Heini ►

Meyer bediende enige tijd de zender, maar toen hij in hun huis de baas ging spelen, wees de kordate Jans van Ulsen hem de deur. Achteraf vond Van Kruiningen het niet zo'n goed idee om een ontvanger te plaatsen bij degene die ook valse passen maakte: "Want als ze je voor het een grijpen, dan hebben ze je voor het andere ook."⁶

Ger Gerrits

Van Kruiningen werkte ook samen met de kunstenaar Ger Gerrits. Zij kregen de paspoorten, pasfoto's en voorbeeldstempels door derden aangeleverd. Via de illegale Persoonsbewijzencentrale (PBC) van Gerrit van der Veen (1902-1944) had men beschikking gekregen over een uitgebreide collectie stempels van bepaalde gemeenten en firma's, van het Arbeitsamt in Berlijn, van de Zentralstelle für jüdische Auswanderung en andere Duitse diensten, evenals een hele verzameling formulieren en papieren van bedrijven en arbeidsbureaus.

De persoonsbewijzen moesten met de grootste zorg worden nagemaakt, want de Rijksinspectie beschikte over de gegevens van elk van de zeven miljoen persoonsbewijzen die eind 1941 waren uitgegeven. Als de gegevens maar enigszins afweken, dan was er met het persoonsbewijs geknoeid en kwam de houder in de problemen. De metalen stempels werden vervaardigd in het metaalbewerkingsfabriekje van Wim van Ulsen. Dit wist Frits Reurekaas in 1985 wél te vertellen in zijn publicatie *Diemen 1940-1945*⁷, maar hij wist niets van de zender.

Voorzitter van de Indonesische partij PKI, Manowar Musso, spreekt een menigte toe (foto Wikicommon)

Indonesië

Wim en Jans waren overtuigd communist. Hun kleinzoon Paul herinnert zich dat er in de voorslaapkamer op de bovenste verdieping van het huis een hok was getimmerd dat werd gebruikt als donkere kamer, waarschijnlijk om pasfoto's te maken of documenten na te maken.⁸

Van Kruiningen gebruikte een oude litho-pers niet alleen voor het maken van de vervalsingen. Hij drukte er ook publicaties mee die bestemd waren voor Nederlands-Indië. Hij gebruikte daarbij heel dun papier en verkleinde de publicaties tot vijf à zes centimeter. De lettertjes waren zo klein dat je ze met een vergrootglas moest lezen. De boekjes waren marxistisch-leninistische uiteenzettingen bestemd voor het partij kader van de Communistische Partij in Indonesië: de Partai Komunis Indonesia (PKI). Ze werden illegaal het land in gebracht.

Een belangrijke en gevaarlijke zaak was de opvang van Manowar Musso, een belangrijke Indonesische partijman, voorzitter van de PKI. Musso verbleef als politiek vluchteling illegaal in Nederland, onder de schuilnaam Bob⁹ en Paul Mussotte¹⁰. Hij had in 1926 een opstand in Nederlands-Indië geleid en was op grond daarvan verbannen. Vanaf 1928 was hij ook lid van het Uitvoerend Comité van de Komintern. Meerdere partijleden verschaften hem onderdak. Hij verbleef enige tijd bij Van Kruiningen thuis. Het portret van Musso dat Van Kruiningen toen schilderde, heeft hij naderhand vernietigd, omdat het te gevaarlijk was om een dergelijk schilderij in huis te hebben.

In 1933 ontwierp Harry van Kruiningen het affiche 'Indonesië los van Holland nu' voor de CPN (coll. Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis)

Musso in Diemen

Musso logeerde ook bij hun vriend en collega-schilder Chris Beekman, en in 1936 en 1937 bij Wim van Ulsen en diens vrouw Jans in de Weesperstraat in Diemen. De zieke Musso, hij had chronische astma¹¹, werd door Jans liefdevol verpleegd. Uit dankbaarheid schonk hij haar een pochetje en een batikdoek, die nog steeds in familiebezit zijn.¹² Af en toe sprak Musso enkele minuten op een partijvergadering. Hij werd

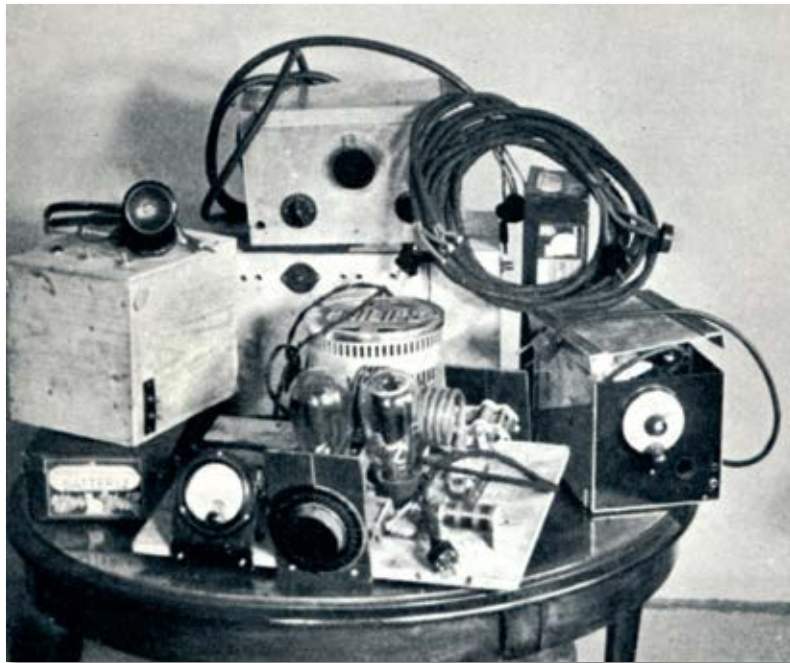
De verbannen PKI partijvoorzitter Manowar Musso logeerde bij Wim van Ulsen en diens vrouw.

door Van Kruiningen met een geleende auto naar de locatie gebracht en door een achterdeur naar binnen gesmokkeld. In 1938 moest Musso het land uit omdat het te gevaarlijk werd. Van Kruiningen maakte voor Musso een nieuw Japans paspoort. Met Daan Goulooze bracht hij hem naar Brussel. Daar bezochten Wim van Ulsen jr. en zijn vrouw hem tijdens een fietsvakantie in de zomer van 1938, waarbij Musso een foto van het echtpaar maakte. Het was echter te riskant om een foto van Musso te maken.

Na twee jaar interneringskamp in Frankrijk reisde Musso in 1941 naar Moskou en van daaruit naar China. In september 1948 probeerde Musso nogmaals in Indonesië een communistische opstand uit te lokken in Madiun. Daarbij kwam hij om het leven. Hij werd gevangen genomen en "op de vlucht" doodgeschoten.¹³

Honecker

Vermeldenswaard is ook dat Harry van Kruiningen de ontwerper was van het bekende affiche "Indonesië los van Holland nu!" Verder vervalste hij reispapieren, die door Scotland Yard voor echt werden aangezien. Voor Erich Honecker, de latere partij- en staatsleider van de DDR, vervalste Van Kruiningen een paspoort. Honecker was gevlucht voor het opkomend nazisme en verbleef enige tijd in Amsterdam. Als de "Nederlandse zeeman Martin Tjaden"¹⁴ keerde hij terug naar Duitsland, waar hij later werd gearresteerd en tot het eind van de oorlog in een tuchthuis verbleef.

De geheime zender van Daan Goulooze zoals werd gefotografeerd door de Duitse Sicherheitsdienst

Inval Gestapo in Diemen

Nadat Willem Vosveldt, een medewerker van Daan Goulooze, verraad had gepleegd, deed begin juli 1943 de Gestapo invallen op een aantal adressen. Tijdens de inval bij de familie Van Ulsen in de Weesperstraat was ook Harry van Kruiningen toevallig aanwezig in de metaalbewerkingsplaats van zijn oom Wim. Zij werden samen gearresteerd en overgebracht naar het Huis van Bewaring aan de Weteringschans in Amsterdam. Ger Harmsen beschrijft dat "deze man na veel comedie werd vrijgelaten."¹⁵ Zelf beschreef Van Kruiningen dat hij pas na een week werd vrijgelaten, omdat ze niets tegen hem konden vinden.¹⁶ Tegen Wim van Ulsen bestonden wel voldoende bedenkingen om hem vast te houden; hij had zakelijke relaties met een joodse handelaar.¹⁷ Hij werd overgebracht naar de strafgevangenis in Scheveningen. Via Kamp Vught belandde hij in concentratiekamp Sachsenhausen en ten slotte in Bergen-Belsen.

Wim belandde via Kamp Vught ten slotte in concentratiekamp Bergen-Belsen.

Bergen-Belsen

Zijn vrouw Jans, die voortreffelijk Duits sprak omdat ze jarenlang met haar man in Düsseldorf had gewoond, smeekte de Duitse autoriteiten tevergeefs om haar man vrij te laten. Toen de bevrijding ook in de Weesperstraat werd gevierd, was zij nog steeds in onzekerheid over het lot van haar man. Haar hoofd stond niet naar feesten.

Uiteindelijk kwam het bericht dat Wim in Bergen-Belsen was gestorven. Als officiële overlijdensdatum werd 31 mei 1945 gegeven. Bergen-Belsen was op 15 april bevrijd, maar Wim kwam de jarenlange ondragelijke ontberingen niet te boven. In huize Van Ulsen heerste grote verslagenheid. Het boek van Ger Harmsen over Daan Goulooze is opgedragen "aan hen die niet met name genoemd worden." Eén daarvan is Wim van Ulsen. ➤

Frits Reurekas: "Van Ulsen was één der velen die zijn leven gaf voor zijn medemensen en de vrijheid. Aan hen hebben velen hun leven te danken".¹⁸ Zijn naam is vermeld op de Erelijst van Gevallen 1940-1945, op aangeven van Van Kruiningen, Janssen en Goulooze. Pas in 1951 werd zijn dood ingeschreven in het Overlijdensregister van Diemen.

Ook na de arrestatie van Wim had zijn vrouw Jans nog geruime tijd joodse onderduikers in huis.

Vrij Nederland en CPN

In de geschiedschrijving over het verzet in Diemen is veel bekend over mevrouw De Wild die haar woning beschikbaar stelde voor de verzetsmensen van Vrij Nederland. Haar neef Andries IJsendijk drukte in de kleine drukkerij achter haar winkeltje aan de Ouderkerkerlaan het illegale verzetsblad *Vrij Nederland*. Op een steenworp afstand was dus in de Weesperstraat een communistische verzet-cel van Diemenaren actief, die lange tijd geheim bleef. Ook na de arrestatie van Wim van Ulsen had zijn vrouw Jans nog geruime tijd joodse onderduikers in huis. Zij bleef, na de grote onzekerheid over het lot van haar man, alleen achter. De Stichting 1940-1945 kende haar een verzetspensioen toe.

Felle brief

In 1958 reageerde ze in een brief fel op een opmerking van burgemeester Strumphler Tideman. Deze had gezegd dat er in Diemen geen persoonlijke slachtoffers van terreur of oorlogshandelingen waren te betreuren. "Minstens acht, of is dit niet de moeite waard vermeld te worden?", schreef Jans. Haar slotzin was: "Bent u zich ervan bewust wat voor leed er door de nagelaten betrekkingen van de slachtoffers is geleden nu te moeten horen dat er geen slachtoffers in Diemen waren?"¹⁹ Strumphler Tideman ging vol schaamte diep door het stof.

Jans van Ulsen-Broersma in haar woning aan de Weesperstraat in 1962, een jaar voor haar overlijden (archief fam. Van Ulsen)

Zetels CPN

Bij de eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezingen in Diemen met zo'n 2200 kiesgerechtigden behaalde de CPN in 1946 een raadszetel. Ruim 8,6% van de kiezers stemde op de partij die in en voor de oorlog een belangrijke rol had gespeeld in het verzet. In het toen conservatieve dorp Diemen waren er 179 kiezers die hun sympathie voor 'de partij' in hun stem uitdrukten. De confessionele partijen behaalden 57% van de stemmen en de pas opgerichte PvdA 29%. In 1949 behaalde de CPN met 170 stemmen weer een raadszetel. In 1953 verdween de partij uit de Diemense gemeenteraad, totdat in 1974 weer een raadszetel werd veroverd.

Noten

- 1 Prins 2015, p. 169-172
- 2 Harmsen 1980, p. 127
- 3 Idem, p. 192
- 4 Idem, p. 224
- 5 E-mail van Jose van Ulsen aan Peter Prins
- 6 Jurgens 2018 p. 112
- 7 Reurekas 1985, p. 14
- 8 Telefoongesprek Peter Prins met Paul van Ulsen
- 9 Volgens Paul van Ulsen
- 10 Volgens Jose van Ulsen
- 11 E-mail van Harry Poeze
- 12 Jose en Paul van Ulsen
- 13 Jurgens 2018, p. 110
- 14 Morriën 1987
- 15 Harmsen 1980, p. 192
- 16 Jurgens 2018, p. 112-113
- 17 E-mail Jose van Ulsen aan Peter Prins
- 18 Reurekas 1985, p. 15
- 19 Ten Dam 2009, p. 19-20

Bronnen/literatuur

- **Dam**, Taco ten, 'De vreemde geschiedenis van een bevrijdingsbeeld' in: *HKD-tijdschrift*, 1-2009
- **Harmsen**, Ger, *Daan Goulooze; uit het leven van een communist* (Utrecht, 1967)
- **Harmsen**, Ger, *Rondom Daan Goulooze; uit het leven van kommunisten* (Nijmegen, 1980)
- **Jurgens**, Annemieke, *Harry van Kruiningen 1906-1996; een leven in zwart-wit en kleur* (Utrecht, 2018), p. 108-115
- **Milovanov**, I.V., en Chernov, L.N., (red.), *Lives given to freedom: Dedications to communist fighters* (Moskou, 1966) p. 221-241
- **Morriën**, Joop, 'Honecker ontmoette oude vrienden uit het verzet.' in: *De Waarheid*, 6 juni 1987
- **Prins**, Peter, 'Diemense zender verzorgt verbinding met Moskou' in: *Diemens Oorlog; dorp bij Amsterdam onder Duitse bezetting* (Diemen, 2015)
- **Reurekas**, J.F., *Diemen 1940-1945* (Diemen-Zaandijk, 1985)

ZOMER 1941: 23 URNEN BIJGEZET VAN IN BUCHENWALD OMGEKOMEN AMSTERDAMSE JOODSE MANNEN

Taco ten Dam

Tussen 2 juli 1941 en 8 augustus 1941 bezorgden agenten van de Sicherheitsdienst op 13 verschillende dagen een of twee urnen bij de Joodse begraafplaats aan de Ouddiemerlaan 48 in Diemen. 23 in totaal. De urnen, kartonnen kokers, waren door de administratie van concentratiekamp Buchenwald verzonden naar de Sicherheitsdienst in Amsterdam. Het ging om urnen die gevuld waren met as van gecremeerde Amsterdamse Joodse mannen die op 22 en 23 februari 1941 bij razzia's in de Joodse buurt waren meegenomen. Wally de Lang zette mij in haar recent verschenen boek over de razzia's van 22 en 23 februari 1941 in Amsterdam op het spoor over dit bijzondere 'Diemense' verhaal.

Bijzetting in Diemen

De eerste bijzetting gebeurde op 2 juli 1941 in aanwezigheid van David Cohen als afgevaardigde van de Joodse Raad. Bij de bijzetting, zeer uitzonderlijk omdat cremieren en plaatsen van urnen niet paste binnen de Joodse traditie, mochten geen familieleden aanwezig zijn. Het ging om de urnen van David Blits en Hartog Tas. David Blits was

een 29-jarige los werkman die met zijn twee jaar jongere broer Arie, vader van een zoon, uit diens woning in de Nieuwe Uilenburgerstraat was gehaald. Hartog Tas was in zijn woning aan de Valkenburgerstraat opgepakt. In enkele minuten tijd uit zijn eigen huis bruuft weggehaald bij vrouw en drie kinderen. ➤

De ingang van de Joodse begraafplaats aan de Ouddiemerlaan in Diemen (foto Wiard Krook)

David Cohen in Diemen

In de vergadering van de Joodse Raad, een dag na de bijzetting van de urnen, vroeg David Cohen of in het vervolg anderen zijn plaats bij de plechtigheid in Diemen wilden innemen. Cohen verwachtte namelijk dat er meer bijzettingen zouden komen. Die kwamen er inderdaad, maar na 8 augustus arriveerden er geen urnen meer uit Duitsland. De administratie van concentratiekamp Buchenwald kon “de afwikkeling” van het aantal vermoorde mannen niet bijhouden en staakte de verzending van urnen. Overigens bleek na de oorlog uit het dagboek van Willem Drees, krijgsgevangene in Buchenwald met een goede behandeling, hoe de as in de kokers was gegaan: “Familieleden van overledenen plachten te worden ingelicht dat zij tegen betaling een urn met as konden bekomen. In werkelijkheid nam in zulke gevallen een van de ‘Groenen’ een handvol as uit een grote hoop en verzond die.”

Razzia

De onschuldige jongemannen van Buchenwald waren op zaterdag 22 februari en zondag 23 februari 1941 met nog 377 mannen volkomen willekeurig in de Joodse buurt van Amsterdam van straat geplukt, achter hun marktkraam vandaan gesleurd, uit een bioscoop gejaagd of uit hun huis getrapt. Een Amsterdamse politieagent van het bureau Jonas Daniel Meijerplein moest machteloos toezien. Willem Klaassens:

Gedenkteken op de Joodse begraafplaats Muiderberg. De urnen die in 1941 in Diemen waren bijgezet, kregen bij de onthulling van het gedenkteken in mei 1948 een plaats in Muiderberg (coll. Joodse begraafplaats, Muiderberg)

“Wij zagen de mensen die werden getrapt en geschopt over de straat heen en zo werden ze naar het Meijerplein gedreven. Waar ze op de hurken moesten zitten met de handen om het hoofd. En als ze dan in mekaar zakten, dan kregen ze een klap met de kolf van het geweer, nee, dit was iets verschrikkelijks.”

Represaille

De razzia's in Amsterdam werden op bevel van de nazitop in Berlijn uitgevoerd door de Duitse Ordnungspolizei. Himmler had na overleg met Seyss Inquart persoonlijk de opdracht gegeven om 400 Joodse mannen tussen de 18 en 35 jaar op te pakken. Niemand wist dat de razzia het begin was van een geheime operatie om de opgepakte mannen te vermoorden. Voor de nazitop waren de razzia's een represaille voor wat zij noemde “de aanval van Joden op Duitse soldaten en de dood van een WA-man na afloop van straatgevechten tussen WA-ers en joodse knokploegen.” In werkelijkheid hadden leden van de Weerbaarheidsafdeling (WA) van de NSB, avond aan avond de Amsterdamse jodenbuurt geterroriseerd. Tot communistische arbeiders uit de Jordaan en Kattenburg de Joden te hulp schoten en in tien minuten tijd de nazi's de buurt uitsloegen. De NSB'er Koot raakte hierbij gewond en overleed later in het ziekenhuis. Een paar dagen later stuitten Duitse agenten bij een inval in een ijsalon Koco in de Van Woustraat op hevig verzet van de Joodse eigenaars. Himmler besloot toen tot een “rücksichtslos ingreifenden” vergeldingsactie in Amsterdam.

MACHIEL WERTHEIM

23-3-1941 VERMOORD IN BUCHENWALD - BIJGEZET 21-7-1941 IN DIEMEN

Machiel Wertheim
(coll. Stadsarchief Amsterdam)

Het eerste doodsbericht uit Buchenwald werd eind maart bezorgd bij Esther Wertheim in de Valkenburgerstraat 202. Na wekenlange onzekerheid over het lot van haar man Machiel hoorde de moeder van vijf kinderen tussen de 7 en 14 jaar dat haar man Machiel Wertheim in Buchenwald was overleden. Haar man die een maand daarvoor kernegezond was, zou zijn overleden aan de complicaties bij een blindedarmoperatie. Een gefingeerde aanduiding om de moord te maskeren. Onder omstandigheden die niemand in Amsterdam kon vermoeden zoals nauwelijks en slecht eten, dag in dag uit in de winterkoude op appèl staan, dagelijks sadistisch getreiter en mishandeling en onmenselijk zwaar werk, was het lichaam van Machiel in een paar weken tijd gesloopt. Esther Wertheim moest betalen om de as van Michiel over te laten komen uit Buchenwald. De urn van Machiel Wertheim werd verstuurd naar de Sicherheitspolizei in Amsterdam. Deze bezorgde de urn bij de Joodse begraafplaats aan de Ouddiemerlaan in Diemen. De nazi's verboden Esther en de kinderen aanwezig te zijn bij de bijzetting van de urn op 21 juli 1941. Esther Wertheim (35) en haar kinderen Reina (14), Juda (13), Greta (11), Benjamin (9) en Jacob (7) gingen op 18 mei 1943 op transport naar Sobibor. Direct na aankomst op 21 mei 1943 werden zij vergast.

Deportatie

De opgepakte mannen zouden inderdaad op een enkeling na nooit meer terugkeren in Amsterdam. Op donderdagochtend 27 februari 1941 werd de eerste deportatie van een grote groep Nederlands-Joodse jongemannen een feit. Om 7.10 uur verliet een trein van de Nederlandse Spoorwegen het station van Alkmaar met een voor de gevangenen onbekende bestemming. Twee overlevenden van de razzia-groep vertelden later over het constante getreiter, vernederen en fysieke geweld van de SS'ers die als bewakers de treinreis meemaakten.

Februaristaking

Intussen was in Amsterdam op 25 februari een grote staking uitgebroken die later bekend kwam te staan als de Februaristaking. Duizenden arbeiders en ambtenaren protesteerden massaal tegen de onderdrukking, de voedseltekorten, de stijgende prijzen, de terreurgroepen van de NSB en met name tegen de razzia's van 22 en 23 februari waarbij meer dan 400 willekeurige Joodse mannen slachtoffer werden van de Duitse agressie. De Februaristaking is de enige brede burgerlijke protestactie tegen de bezetter en zijn anti-Joodse maatregelen die in bezet Europa heeft plaatsgevonden. Nationaal en internationaal maakte de staking veel indruk.

Buchenwald

In Buchenwald, sinds 1937 een volledig van de buitenwereld afgesloten concentratiekamp in de bosrijke

omgeving van Weimar, werd uitvoering gegeven aan het geheim gehouden bevel van Himmler: "Rückkehr nicht erwünscht". De mannen moesten zich onder erbarmelijke omstandigheden letterlijk doodwerken. Al na korte tijd kwamen Duitse agenten bij de families in Amsterdam met een doodsbericht. De gang van zaken paste binnen het systeem van de nazi's van een zorgvuldig opgezette administratieve misleiding. In die periode, voorafgaand aan de massamoorden op de Joden van 1942 en 1943, deden de nazi's er nog alles aan om de uitvoering van hun wrede moordplan op onschuldige jongemannen – "Rückkehr nicht erwünscht" – te maskeren.

In Buchenwald waren reeds 46 mannen van de razzia overleden toen op 20 mei werd de groep naar Mauthausen in Oostenrijk gebracht. Op twee na kwamen de Amsterdamse Joodse mannen van de februari-razzia's in de periode daarna om het leven bij dwangarbeid in de steengroeve en vergassing in Hartheim.

Diemen en Muiderberg

Op 30 mei 1948 werd op de Joodse begraafplaats in Muiderberg een groot monument ingewijd ter nagedachtenis aan alle omgekomen Nederlandse Joden. De meeste urnen van de februari-groep die in 1941 in Diemen waren bij gezet, kregen daar hun plaats. De urnen met as van ruim 500 Joden uit Amsterdam en omgeving die tussen 1943 en 1945 overleden in Kamp Westerbork en gecremeerd werden, bleven in Diemen.

Literatuur

- **Bakker**, Alfred, Jaap Haag, Taco ten Dam, Wiard Krook e.a., *Diemens Oorlog, Dorp bij Amsterdam onder Duitse bezetting*, (Diemen, 2015)
- **Lang**, Wally de, *De razzia's van 22 en 23 februari 1941 in Amsterdam, Het lot van 389 joodse mannen* (Amsterdam/Antwerpen, 2021)
- **Roest**, Friso en Jos Scheren, *Oorlog in de stad 1939-1941*, (Amsterdam, 1998)
- **Stigter**, Bianca, *Atlas van een bezette stad, Amsterdam 1940-1945*, (Amsterdam/Antwerpen, 2019)
- <https://www.joodsamsterdam.nl/joodsebegraafplaats-diemen>
- <https://www.joodsamsterdam.nl/joodsebegraafplaats-muiderberg>

Diemer Dam Vereniging 90 jaar oud

1951: WERELDKAMPIOENSCHAP DAMMEN BESLECHT IN DE KROON AAN DE MUIDERSTRAATWEG

Bert Roest

Waar is de tijd gebleven dat in elk huis een damspel aanwezig was? Zoiets als een eerste levensbehoefte. Zoals dat ook een dagblad indertijd was. Begin vorige eeuw werden er overal damclubs opgericht. Elk dorp of bijna elke stadswijk had z'n eigen damclub. In Amsterdam waren er 50 jaar geleden 17! Zo startte ook de Diemer Dam Vereniging op 15 januari 1931. Na de Diemer IJclub de oudste vereniging van Diemen!

Familie Van Tilburg

Vader Marinus en zoon Cees van Tilburg van de eierhandel trokken tientallen jarenlang de kar.

Zeï je "Dammen" dan zei je "Van Tilburg". Deze naam is een begrip in Diemen, maar ook in Nederland. Zo kreeg Van Tilburg het voor elkaar om de laatste wedstrijd om het Wereldkampioenschap Dammen 1951 naar Diemen te halen. Natuurlijk in De Kroon. Het was heel gewoon dat in alle dagbladen in Nederland damnieuws stond. En wekelijks zo'n halve pagina met damproblematiek of analyses. Vandaag de dag is dat volledig verdwenen.

Vooraf na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde het dammen zich in Diemen in hoog tempo. De aanleiding was de viering van het 20-jarig bestaan in januari 1951. De promotie van deze denksport leverde een explosie van het aantal leden op. Eerst een clubje van zo'n 15 leden, maar binnen de kortste keren waren het er 40.

OM HET WERELDKAMPIOENSCHAP DAMMEN
Ook tiende partij remise
Gisterenavond is te Diemen de tiende partij tussen Keller en Raichenbach om het wereldkampioenschap dammen gespeeld. De uitslag was wederom remise.
De stand is 10—10.

De Volkskrant, 15 oktober 1938

(Van onze dammedewerker)
DIEMEN, Vrijdagavond. — De zeventiende match om de wereldtitel dammen bracht de verwachte beslissing. Want door zijn grote rivaal Keller een puntenverdeling af te dwingen, bleef Piet Roozenburg in het bezit van zijn titel. Wie in (landelijk) Diemen ook maar iets afwist van dammen, wilde getuige zijn van deze partij.
Direct moet worden vastgelegd dat Keller fel startte. Maar Roozenburg was onverbiddelijk en ruilde alle illusies weg. Wel kwam Keller nog even dreigend op het centrum maar remise bleek toch niet te keren.

Het Parool, 29 september 1951

Wereldkampioenschap dammen in Diemen beslist
(Van onze dammedewerker)
DIEMEN, 18 September — Het is Piet Roozenburg in de zeventiende partij van de match om de wereldtitel dammen gelukt, het ene puntje te bemachtigen, dat hem nog scheidde van de prolongatie van zijn titel. Keller was de eerste, die hem daarmee van harte complimenteerde. Natuurlijk was heel Diemen uitgelopen om deze belangrijke zeventiende partij bij te kunnen wonen. Niet zozeer om nu eens echt te genieten van een partij tussen twee grootmeesters, maar meer om de titelhouder te kunnen bejubelen.

De Tijd, 29 september 1951

Op 8 juli 1949 was er een optocht ter promotie van de damsport. Marinus van Tilburg stelde zijn bedrijfswagen beschikbaar, versierde deze met bloemen (onder andere met een dambord op de motorkap) en liep trots naast de wagen (coll. Bert Roest)

Kwartet dammen

Marinus van Tilburg kreeg een gouden idee: de organisatie van viertallen wedstrijden. Families, verenigingen en andere organisaties werden aangeschreven om mee te doen. Zo werd zelfs burgemeester Dallinga gepaaid om mee te doen. En dus zat een kwartet van Burgemeester en Wethouders in het voorjaar van 1951 achter het bord. Plus de vrijwillige brandweer, Woningbouwvereniging Diemen Vooruit, de firma Saan, de 'Diemer Polder' (boeren dus). Maar ook de plaatselijke schaakvereniging. Prompt wonnen deze denksporters het allereerste toernooi.

Jarenlang, tot 1972 werden deze zogenoemde kwartetdamwedstrijden georganiseerd. In de 50'er jaren schreef het landelijk dagblad *Het Parool* over het unieke Diemer evenement. Drie achtereenvolgende maandagen kwamen meer dan 100 amateur- dan wel huisdammers opdagen om voor hun organisatie of familie de eer hoog te houden. Familie-viertallen stredden vaak om de prijzen. Spannend voor het kampioenschap stredden vaak de schakersfamilie Jonkman en de damfamilie Roest. Maar de families Van Drie, Verkaik, de Jong, en Kruijswijk pikten zeker een grantje mee.

Schooldammen

Van Tilburg startte al jaren eerder een andere traditie: schooldammen. De drie 'richtingen' protestant-christelijk, katholiek en openbaar speelden elk jaar met een tiental hun toernooien. Het aantal scholen breidde door de babyboom uit. In 1957 splitste bijvoorbeeld de School met de Bijbel zich in de Prinses Irene- en Prinses Margrietschool. Die scholen kenden veel sterke jeugddammers en dus beheersten zij jarenlang de schooldamtoernooien. Bij de scholen werden in de pauzes interne toernooien gespeeld om enerzijds te oefenen en anderzijds om te bepalen wie aan welk bord ging spelen. De Diemer Dam Vereniging voer wel daarbij. Het leidde tot de oprichting van een bloeiende jeugddamclub die provinciale wedstrijden speelde.

Ton Sijbrands uniek in De Kroon

Begin jaren zestig vond een wedstrijd tegen het Amsterdamse Gezellig Samen zijn plaats. Jan van Amstel speelde tegen de later beste dammer ooit: Ton Sijbrands. Bij het 40-jarig bestaan (1971) zat ondergetekende met Jan bij het jubileumtoernooi aan de bar

SCHOOLDAMMEN.

Volgende week Zaterdag beginnen weer de damwedstrijden voor de drie scholen te Diemen, waarvoor zoals men weet door de Diemer Dam-Vereniging een wisselbeker beschikbaar is gesteld, welke driemaal achtereen door dezelfde school gewonnen dient te worden, om definitief eigendom te worden. Doordat de Chr. School reeds tweemaal als overwinnaar uit de strijd is gekomen, is de kans groot, dat het volgende jaar naar een nieuwe beker moet worden uitgezien. Het programma voor dit is als volgt samengesteld: Zaterdag 9 April Chr. School—O.L. School; 16 April R.K. School—O.L. School; 23 April R.K. School—Chr. School. De wedstrijden worden gehouden in de bovenzaal van „De Kroon” en vangen om drie uur aan.

Diemer Courant, 2 april 1949

in De Kroon met Ton Sijbrands. Legendarisch is het volgende wat er zich toen afspeelde. Ton zei: "O, jij bent Jan van Amstel. Ik speelde in 1961 tegen je". Vervolgens pakte hij een dambord en zette de partij die hij toen als 12-jarige speelde en zei op een gegeven moment: "... toen zette je dit en dat was fout". Ongelooflijk wat een fotografisch geheugen om totaal onvoorbereid zich een jeugdpartij te herinneren!

Kampioen van Noord-Holland

Kort voor het jubileumjaar 1951 kwam Huize naar Joost van Amstel in Diemen wonen. Hij begon een fietsenhandel aan de Hartveldseweg. Joost was een geniale dammer en veruit de ➤

Joost van Amstel in 1971 (coll. Bert Roest)

Kwartetdammen 1968. Rechts de familie Roest met twee viertallen. Bert Roest zit vooraan en Willem Roest (uitgever van de Diemer Courant) achteraan

Martin Kruijswijk (links) speelt tegen Bert Roest. Zij speelden precies 60 jaar geleden tegen elkaar aan het 1^e bord van hun schooldam tientallen: de Prinses Ireneschool tegen de Prinses Margrietschool. Zij zijn de enig overgeblevenen uit de gloriejke jaren 1950 - 1985 (coll. Bert Roest)

sterkste van de DDV. Hij reeg de clubkampioenschappen aaneen. Hij deed niet mee aan de Nationale Damkampioenschappen die steeds in het weekend werden gespeeld. Zijn geloof (gereformeerd) weerhield hem zondags te dammen.

Hij vormde het boegbeeld van het tiental dat de DDV in de provincie vertegenwoordigde. Daarin zaten ook sterke dammers als Wim Wasseur, Jan Fakkeldij en ook praeses Cees van Tilburg. Eind jaren '60 kwamen daar de vroegere jeugdspelers Martin Kruijswijk, Jan van Amstel (zoon van), Henk Magrijn en Bert Roest bij. De strijd op het dambord was heftig om zo een plek in het vertegenwoordigende damtiental te verdienen. Het grootste succes was er in 1972 door kampioen van Noord-Holland te worden.

Blauw van de rook

Bij wedstrijden tegen andere clubs herinner ik me het volgende beeld. Je kwam binnen. Mannen met een grijs pak en een dikke sigaar in het hoofd draaiden zich naar je om, maar de blik ging daarna weer terug naar het dambord. Damzalen stonden blauw van de rook. Als niet-roker moet ik dan ook behoorlijk meegerookt hebben. Vandaag de dag is het compleet anders. De partijen duren (veel) korter. Het is veel gezelliger en natuurlijk rookvrij. Kom je binnen, dan word je hartelijk begroet. Doodse stilte is er alleen nog in Bondscompetitie partijen. Een pilsje naast het bord is een normaal beeld.

Dammen in crisis

Nederland had met Ton Sijbrands, Harm Wiersma en Jannes van der Wal wereldkampioenen in de geleerden. De subtop daarachter was heel groot. Maar... het damleven veranderde. De vanzelfsprekendheid van een dambord in huis verdween. Erger nog, kun je nog wel een dambord in de winkel kopen? De jeugd kwam nog wel opdagen, maar veel minder.

Waarom het damleven na pakweg 1970 veranderde, is nooit onderzocht. Hoeft ook niet, want het lot was onontkoombaar. Dammen raakt(e) uit de gratie door o.a. veel meer keuze op sportgebied en niet vergeten de televisie.

En het heeft een saai imago probleem. Dammers zijn bedachtzaam en hebben geen grote bek zoals vaker wel bij de schakers. Jannes van der Wal was een prettige uitzondering. Legendarisch is zijn interview bij Mies Bouwman toen hij wereldkampioen werd. Zij vroeg: "Hoe oud ben jij Jannes?" Hij bleef akelig lang stil. Later vertelde hij: "Rare voorbereiding van Mies, ze wist toch hoe oud ik was?"

De damsport kent noodgedwongen ook zijn evolutie. Het gaat niet meer alleen om lange partijen. Er zijn veel varianten ontstaan met wisselende bedenktijden. Veel korte partijen maakt het interessanter. In de vakantieweken – vooral rond kerst – zijn er overal in Nederland gezellige toernooien. En 's zomers is er elke week wel een groot toernooi met deelnemers uit Afrika, China, Rusland, Mongolië etc.

Dammen in Diemen 2021

De DDV heeft veel gedaan om het damvuur brandend te houden. Nieuws in de weekbladen, folders over de club huis-aan-huis bezorgd, dammers stonden op gelegenhedenmarkten om met voorbijgangers te dammen, steeds pogingen jeugd op te leiden etc. Het bracht weinig op.

De DDV, die in januari van dit jaar 90 jaar bestond, heeft nog steeds meer dan 20 leden en een levendige onderlinge competitie. Maar die komen voor het grootste gedeelte niet meer uit Diemen. Wel uit onder andere Amsterdam dat nu nog maar twee damclubs herbergt.

Een herkenbaar beeld door verdwijnende damclubs uit bijvoorbeeld Muiden, Weesp, Ouderkerk.

Wat ook niet zo meehielp, is dat het gezellige speelhonk hotel De Kroon aan de Muiderstraatweg werd afgebroken. Het clublokaal is verbannen naar een zaaltje in de sporthal aan de Prins Bernhardlaan.

Maar een partij dammen blijft leuk en deze denksport kun je tot op hoge leeftijd uitoefenen.

Zin om (weer) eens te gaan dammen? Loop 's maandags vanaf 19.30 uur binnen. Door het COVID-gedoe ligt het stil, maar wellicht komt er in september a.s. een herstart.

DIEMER DAMVERENIGING.

Het eerste tental is er in geslaagd haar laatste wedstrijd te winnen van Cresendo, zodat de Diemer Damvereniging het volgende seizoen weer in de 1e klas uit komt. Het parool is nu: elke week de onderlinge wedstrijden bijwonen en oefenen, want getracht moet worden het volgend jaar kampioen te worden, dat zou een pracht geschenk zijn voor het a.s. twintigjarig bestaan. Vrijdag zijn de Diemer dammers begonnen met de onderlinge wedstrijden met als uitslag:

F. C. van Tilburg—St. de Bruin	0—2
H. van der Ploeg—W. Wasseur	2—0
P. Kaltwasser—P. van Dijk	2—0
C. J. Rozekrans—M. v. Tilburg	1—1
W. de Jong—J. van Loo	1—1
Y. de Vries—D. J. Klomp	2—0
J. C. Rozekrans—J. van Gemen	2—0

Algemeen Handelsblad, 27 augustus 1938

Diemen gaat Dinsdagavond dammen. Onder auspiciën van de Diemer Damvereniging. Diemens Dorpsvader Dallinga damt ook mee, met het college van B. en W.; hij stelde persoonlijk een wisselbeker beschikbaar voor het winnende kwartet en zal de eerste zet van het toernooi doen.

Zelfs een familiekwartet, bestaande uit vader, dochter en twee zoons, doet mee. Om half acht zal het lot beslissen of de rijvereniging tegen de meisjesclub, of de voetbalvereniging tegen het mannenkoor zal spelen... of dat de brandweer het college van B. en W. van het dambord af zal spuiten. In het anders zo drukke Diemen zal het stil zijn morgenavond; de bevolking damt...

Algemeen Handelsblad, 28 november 1950

Diemens Dallinga damt dapper d'avond door. Dat doet de Diemer Damvereniging deugd, dewijl die drommen dorpsgenoten door Diemens damgeuegten doordringen doet. Dewijl de d'tjes in onze zetmachine ten einde lopen vervolgt onze Keizers-chroniqueur, om zinnig met d'tjes te zijn, dat gisteravond in café De Kroon te Diemen, daar onder de rook van Amsterdam, 26 verschillende verenigingskwartetten bijeen waren om elkaar op het dambord te bekampen. De voorzitter van de Diemer Damvereniging, de heer Van Tilburg, beweerde dat dit uniek was in de wereld, daar het nog nooit eerder was voorgekomen dat zo'n bonte mengeling van dorpsbewoners met elkaar op deze wijze een partijtje dam speelden.

Door de loting kwamen de kwartetten onpartijdig tegenover elkaar. Zo zag men de Gereformeerde Jongelingsvereniging tegenover de Algemene Nederlandse Bouwarbeidersbond, de R.K. Zangvereniging tegenover de Hollandse Maatschappij van Landbouw, het college van B. en W. zagen zich de Landelijke Rijvereniging Prinses Margriet toegewezen als tegenstanders. Burgemeester Dallinga merkte op, dat de Diemer Damvereniging het geheim bezit om zo iets moois tot stand te brengen. Hoewel spr. altijd geschaakt heeft, heeft hij zich nu laten schaken om een partijtje dam te spelen. Doordat burgemeester Dallinga zijn partij verloor aan het eerste bord, verloor het college van B. en W. zijn partij. Vrijdagavond spelen de winnende kwartetten tegen elkaar.

Algemeen Handelsblad, 14 januari 1952

ACHTSTE KWARTETTENWEDSTRIJD

Heel Diemen verenigd in strijd aan dambord

Organisator Van Tilburg tevreden over succes

EEN wachmeester van de rijkspolitie kan (op het dambord) nog genoeg moeite hebben met een klein tafeltennis-speeltje.

(Van een onzer verslaggevers)

DIEMEN, woensdag. — De stukken zijn er gisteravond in Diemen afgevoelen. Letterlijk: van 56 damborden — figuurlijk: in de bewegende strijd die geleverd werd bij een merkwaardig jaarlijks damfeest dat Kwartettenwedstrijd heet en waar niet alleen elke Diemense vereniging, maar ook elk zich zelf respecterend Diemense overheidslichaam zijn vertegenwoordigers naar toe smurt. Voor wie daar allemaal in de grote zaal van het hotel De Kroon bijeen zaten, is slechts de term „heel Diemen“ gepast.

Acht jaar geleden is dit wonderlijke feest voor de eerste maal georganiseerd als een gezellig avondje waar bij enkele plaatselijke verenigingen elkaar op voor beiden vreemd terrein betreden. Een prettig initiatief van de Diemer Dam Vereniging en een leuke propaganda voor de damsport. Sindsdien is de kwartettenwedstrijd — elke ploeg heeft vier spelers en speelt dus als een kwartet — gegroeid als kool en de jaarlijkse avond in januari brengt nu een vrijwel volledige dwars-doorsnede van het dorp achter de zwart-witte borden.

Dwars-doorsnede

Diemens eerste burger wandelde gisteravond laat nog als een belangstellend toeschouwer tussen de lange tafels in de brede, rokerige en roezemoezige zaal. Maar de dwars-doorsnede zou niet volledig zijn geweest als burgemeester mr. J. H. Strumphier Tiedeman tevoren niet aan het dambord had gezeten. Daar zat hij dan ook toen de avond begon. Schouder aan schouder met drie van zijn wetouders verdedigde hij zich tegen de vijandelijke damschijven die onder commando stonden van vier leden van de Vrijwillige Brandweer.

In zicht van de burgemeester zaten aan de volgende tafel vier leden van de gemeenteraad om hun vroege vernuft te meten met de „gladde“ vertegenwoordigers van de Diemer IJclub en niet veel verder dieleerde het personeel van de gemeente-secretarie met de heren van de Diemer Polder, terwijl vier politiemannen te wapen waren geroepen tegen de Rooms Katholieke Tafeltennisvereniging.

Van de deelnemersbordjes noteerden wij verder de deelname van familiekwartetten, van ambtenaren van de binnen- en buitendienst, van de plaatselijke zangvereniging, van de Diemer Harmonie. De eer van de familie of van de vereniging werd duur verkocht want overal waren de hooftden rood van inspanning.

Tussen die 112 fanatiek dammende Diemenaren wandelde voortdurend een zeer rechte onde heer die kwistig met zijn adviezen strooide. Een „Niet zo snel schrijven“ hier en een „Ik zou mijzbeer maar een hand geven“ daar.

Dat was de 72-jarige heer M. van Tilburg, voorzitter van DDV sinds de oprichting in 1931.

Trots

De trots straakte uit zijn ogen toen hij keek naar de zilveren Burgemeester Dallingabeker (de hoofdprijs), naar de tafel vol persoonlijke prijzen, naar die honderden keurige, glimmend gelakte damstenen, naar de

langzamerhand zeer volgeroekte zaal met allemaal Diemenaren die hij daar voor de achtste keer bijeen had georganiseerd.

Want de heer M. van Tilburg is de grote organisator van DDV en aan hem dankt Diemen de kwartettenwedstrijd.

Over het ontstaan daarvan vertelde hij zelf: „Acht jaar geleden zei mijn oudste zoon: „Vader, wat zou je denken van een kwartettenwedstrijd“

Ik zeg: „Je weet, je vader is een goede organisator.“ En dus ging ik meteen naar burgemeester Dallinga en hij zei: „Van Tilburg, met mijn wetouders zal ik bij de eerste deelnemers zijn.“

Sindsdien is de wedstrijd elk jaar gegroeid en iedereen doet er aan mee; alle gezindten en alle partijen. Wij zijn hier broeders en zusters onder elkaar. Dat is een prima propaganda voor de damsport en daarvoor heb ik altijd op de breis geslaan.“

M. VAN TILBURG

„...vader is een goede organisator...“

Het Parool, 28 januari 1959

1882-1911

HET ZWITSERSCHE HÔTEL AAN DE HARTVELDSEWEG

Alfred Bakker

Aan de Hartveldseweg staat het enige gebouw van zekere allure in Diemen: het in 1881 gebouwde Raadhuis. De Gooische tram langs de Weespertrekvaart had er sinds mei 1881 een halte. Een Amsterdamse ondernemer vond die combinatie zo geschikt dat hij er met het oog op een aanstaande tentoonstelling bij het Rijksmuseum in Amsterdam een groot hotel liet bouwen met wel 120 kamers. Voorspelbaar genoeg ging hij op de fles. Het gebouw herbergde vervolgens een tapijtreiniging, een verffabriek en een wasserij, waarna het in 1911 instortte. De teloorgang volgen we via de kleurrijke ondernemers Burggraaf, Voorbeijtel en Benard.

Metaalbewerkers

Jan Burggraaf, een veertigjarige goudsmid was op 8 mei 1850 voor de tweede keer getrouwd met Maria van Aken, 39 jaar. Hun zoon Frederik Pieter Janszoon zag op 6 december 1850 het levenslicht in Amsterdam.

Vader Burggraaf startte een firma met Harder, die loodgieter en zinkwerker was. Een jaar na opheffing van die firma verleende Jan Burggraaf aan zijn zoon handlichting "tot het fabricceeren en den handel in Stoom- en Waterleidingkranen, Biermachines, Perspompen, alle soorten van Gaswerken, Fonteinen, alsmede Metaal-, Koper- en Zinkgieterij".

Burggraaf junior was bij zijn militaire keuring bankwerker. Toen hij op 7 december 1871 trouwde met de 23-jarige Catharina Margaretha Johanna Held was hij koperdraaier.

Het echtpaar woonde tot november 1881 op het adres Nieuwezijds Voorburgwal 115. Ze kregen daar zes kinderen.

Horeca

Burggraaf had in 1880 de horeca ontdekt. Hij exploiteerde toen een 'houten tent' bij de paardenwedrennen in Bussum en aan de Hartveldseweg. In Diemen verkocht hij gedurende drie maanden sterke drank. Veldwachter Nieuwenhuis had hem daarvoor een aanslagbiljet gegeven ter ondertekening. Het biljet is nooit verzonden. Ondanks verwoede pogingen om de aanslag te betalen kreeg Burggraaf volgens zijn eigen zeggen het verstuurde bankbiljet van f 25,- retour van het Ministerie. Burgemeester Van Tienen vond een houten tent naast een representatief raadhuis, waarvan de bouw aanstaande was, geen gezicht. Hij gelastte Burggraaf in 1880 om zijn houten tent af te breken en te vervangen door een bakstenen gebouw. Dat werd het Zomercafé 'De Burggraaf', geschikt voor "bruiloften, partijen en voorstellingen dankzij het flinke toneel".

De opening in juni 1881 viel perfect samen met de voltooiing van de Gooische Stoomtram met een halte vlak voor de deur. De zaken gingen kennelijk zo goed door de goede bereikbaarheid, dat Burggraaf groter ging denken. In Amsterdam waren in 1880 de voorbereidingen van een internationale tentoonstelling gestart. Hij kreeg de 'lumineuze inval' om zijn zomercafé uit te breiden tot een hotel voor bezoekers van de aanstaande tentoonstelling.

Het Zwitsersche Hôtel

Naast het Raadhuis in aanbouw kwam een tweede bouwterrein. Op de fundering van heipalen metselde een aannemer boogvormige constructies, de zogenoemde 'verwulften', waarop het hotel verrees in 1881-1882. Van meet af aan heette het 'Zwitsersche Hôtel'.

Het omvangrijke gebouw was aan de voorzijde twaalf vensterassen breed, had drie verdiepingen en een kelder. De begane grond had twee toegangen (met bogen) tot de stalling, afgesloten met dubbele deuren. Ten zuiden daarvan waren zeven boogvensters voor ramen en enkele toegangsdeuren. De eerste verdieping had een doorlopend balkon. Tussen de vijf tentdaken, met koekoeken aan de straatzijde, stonden vijf schoorstenen. Twaalf torentjes verlevendigden de skyline van Diemen. Van de even zo vele carillons in de torentjes is het echter nooit gekomen.

Algemeen Handelsblad, 21 mei 1882

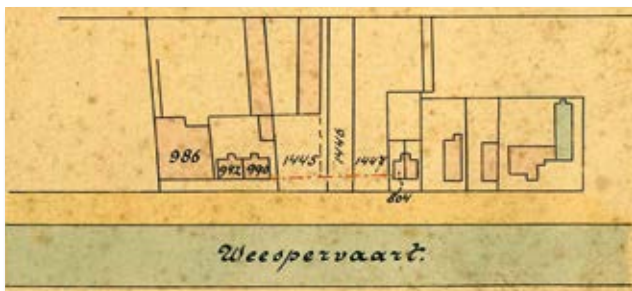
Op 6 december 1900 trouwde burgemeester jhr. E.W. Bicker met mevrouw L.E. Strikwerda. De trouwstoet met koetsen komt aan bij het Diemense Raadhuis op de Hartveldseweg. Links het Zwitsersche Hôtel (foto N. de Bruijn, Diemerbrug, coll. Gemeentearchief Diemen)

Binnen had het hotel een gezelschapszaal, wijn- en rooksalon, badkamers, bibliotheek en stalling voor koetsen. De 120 kamers boden plaats voor 160 gasten. Achter het gebouw was een speeltuin met aan de noordzijde een 45 m lange houten kegelbaan annex schietbaan. Het belendende Raadhuis zonk daarbij in het niet. Het was met slechts acht vensterassen niet alleen minder lang en veel lager, maar ook minder diep zoals uit de kadastrale kaart uit 1903 blijkt.

In de nacht van 29 op 30 april 1882 woedde een hevige storm. Daardoor stortte op zondagochtend "het midden-gedeelte der gezelschapszaal" van het in aanbouw zijnde hotel in. Met man en macht herstelde men de zware schade opdat de opening met Pinksteren kon plaats vinden. In het *Algemeen Handelsblad* van 21 mei 1882 kon Burggraaf de opening zeven dagen later aankondigen van het 'Zwitsersche Hôtel en Café Restaurant'. Hij spiegelde de hotelgasten een uitzicht voor "door zijne verscheidenheden gelijk aan een Panorama." Burggraaf initieerde ook een bootverbinding met Amsterdam.

Bootverbinding

Burggraaf had in 1882 een stoombarge gekocht van de scheepsbouwers Huijgens & Van Gelder. Hij noemde

Een kadastrale tekening uit 1903 van de bebouwing aan de Hartveldseweg. Het Zwitsersche Hôtel heeft het kadasternummer 986 en het Diemense Raadhuis de kadasternummers 942 en 990 (coll. Gemeentearchief Diemen)

het 22 meter lange schip à 29 ton voor 150 passagiers 'De Nieuwe Onderneming'.

De stoombarge zou dagelijks en om het uur van Diemen naar Amsterdam en terug varen vanaf 1 juni 1882. Voor feestgangers en hotelgasten was het vervoer gratis. Anderen betaalden tien cent voor een enkele reis. Het schip legde aan vóór het hotel aan een steiger in de Weespertrekvaart. In Amsterdam lag de aanlegsteiger bij het Amstel Hotel.

Stoombootdienst AMSTERDAM-DIEMEN.

Van af den 28sten Mei 1882 zal van Amsterdam naar Diemen varen de **STOOMBOOT de Nieuwe Onderneming**, ligplaats nemende op den Binnen-Amstel bij de Hoogesluis en te Diemen voor het Zwitsersche Hôtel. De boot zal vice-versa varen van 's morgens 7 uur en vervolgens om het anderhalf uur, en kan 150 passagiers bevatten.

De Ondernemer,
F. P. BURGGRAAF.

Haarlemse Courant, 30 mei 1882

Het schip heeft maar kort gevaren tussen Diemen en Amsterdam. Burggraaf was gedwongen om het schip op 20 maart 1883 te verkopen. Hij was in gebreke gebleven om Huijgens & Van Gelder f 348,09 te betalen. En dat terwijl de Tentoonstelling op 1 mei 1883 zou openen. Het was een tweede aanwijzing voor Burggraafs financiële perikelen. Eerder waren de twaalf carillons geschrapt. Na de verkoop van het schip adverteerde Burggraaf vrolijk verder met zijn andere troef: de Gooische tram ging elk half uur naar de grote muzikale matinee in het hotel op 18 maart 1883.

Dat die tram Diemen wel verbond met Amsterdam, maar niet verder kwam dan de Linnaeusstraat, ver van het Museumplein, droeg natuurlijk niet bij aan een groot aantal hotelgasten in het Zwitsersche Hôtel. ➤

Burggraaf bleef manhaftig doorgaan om de loop in zijn etablissement te houden.

Lokkertjes

Burggraaf adverteerde uitgebreid, zoals in februari 1883 voor bruiloften, partijen en toneel in het Zwitsersche Hôtel, maar ook voor kamers die men vast kon huren voor de aanstaande tentoonstelling. De beoogde 160 logés konden een gewone kamer voor 50 à 75 cent en een salonkamer voor een gulden huren.

In de kolom advertenties deed het hotel niet onder voor de cafés met hun matineeën in Amsterdam, zoals café Continental tegenover het Amstel-hotel. Maar tegen de ligging van Hôtel l'Angleterre aan de Stadhouderskade naast het tentoonstellings-terrein kon Burggraaf natuurlijk niet op.

Drank in 't klein

De voluit zo geheten 'Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling' opende op 1 mei 1883.

Burggraaf was kort daarop weer vader geworden. Sophia Maria Mathilda was op 3 mei geboren in het Zwitsersche Hôtel. Hij zat op 14 mei 1883 met enkele gasten en een glaasje op de veranda van zijn hotel samen met zijn 43-jarige bediende Johannes Loep. De passerende drie veldwachters zagen hen daar zitten tijdens hun surveillance, proefden van de glaasjes en constateerden dat er jenever en jenever met suiker in zat.

En dat terwijl Burggraaf alleen koffiehuishouder annex hotelier was en geen vergunning had voor sterke drank in 't klein. Op 28 juni stond hij terecht. De verdediger voerde aan dat de drank bij Burggraaf thuis geserveerd was door zijn vrouw, die wel een vergunning had. De rechtbank vond het verweer niet aanneemelijk en veroordeelde Burggraaf op 5 juli tot twee boetes van elk f 15,-.

Donkere wolken

De maanden juni en juli brachten meer persoonlijk en zakelijk leed voor de

familie Burggraaf. Op 2 juni overleed hun pas geboren dochter.

Op 5 juni 1883 verscheen een advertentie, waarin makelaar H. Lijbrink het Zwitsersche Hôtel te koop aanbood. Kort daarop kondigde hij de veiling aan van het hotel op 23 juli 1883.

Een onbekende vroeg in juli 1883 "AANDEELHOUDERS" "tot het oprichten van een zeer groot Pensioonaat of Kostschool" met ruimte voor 1.000 scholieren in het "voormalig Zwitsersche Hôtel". Er zouden vijftig aandelen van f 3.000,- uitgegeven worden. De vergadering was gepland op zondag 5 augustus in het hotel.

Wie er achter schuil ging? Dagblad *De Tijd* wist te melden dat het 'Zwitsersche Hôtel' verkocht was en in handen gekomen van "eenige heeren", die een consortium of vennootschap wilden vormen voor het R.K. pensioonaat. De plannen waren al ver gevorderd. Op 2 augustus 1883 vroeg men om een prijsopgave voor 250 eenpersoons ledikanten voor het pensioonaat. Half augustus had de beoogde kostschool zelfs een naam: de Maatschappij tot exploitatie van het huis 'Bella Vista'. Namens de directie belegde kandidaat notaris Landenberg toen een vergadering in Amsterdam.

Burggraaf ontkrachtte de berichten. In *De Tijd* van 4 augustus liet hij weten dat het 'Zwitsersche Hôtel' niet verkocht was. De huidige eigenaar had alleen een plan om een nieuwe bestemming aan het gebouw te geven. Burggraaf begon een eindoffensief. In augustus 1883 haalde hij weer de Rotterdamse artiesten Blazer naar Diemen. Er was "Iederen avond gedurende de Kermis, Grand Café Concert, door het gunstig bekende Gezelschap onder directie van den Heer A. BLAZER, Barytonzanger en met medewerking van den Hollandschen Komiek Excentriek den Heer S. BLAZER."

In december werd Burggraaf opgenomen op de afdeling Krankzinnigen van het Buitengasthuis waar hij overleed.

Als laatste reddingspoging vroeg Burggraaf op 23 augustus 1883 een hypotheek of een vennoot tot het exploiteren van een kostschool. Het ging om f 30.000,-. Een bedrag in diezelfde orde grootte dook later op in een claim van de Utrechtse Hypotheekbank. In 1911 was sprake van f 85.000,- die Burggraaf in het Zwitsersche Hôtel gestoken zou hebben. Twee weken later viel het doek. Het complex met vijf gebouwen stond bovenaan de veilinglijst in Frascati ter verkoop à f 39.400,- op 10 september 1893. De naam van het 'Zwitsersche Hôtel' verdween voorgoed uit de advertentiepagina's, op een kleine oprisping in 1896 na.

Burggraaf en zijn gezin verlieten Diemen. Hij schreef zich als reiziger in op de Ruijsdaelkade 89 in Amsterdam op 10 december 1883, maar het gezin vertrok al in februari 1884 naar Nieuwer-Amstel.

Op 1 december 1893 werd Burggraaf opgenomen in het 3^e Paviljoen van de afdeling Mannen Krankzinnigen van het Amsterdamse Buitengasthuis waar hij 28 december 1893 overleed.

Leegstand

Tussen september 1883 en augustus 1893 was het stil in het voormalige Zwitsersche Hôtel aan de Hartveldseweg. Men trachtte de bovenverdiepingen geschikt te maken voor woonhuizen. Op het achterterrein had Burggraaf een half afgemaakt blok woningen achtergelaten, waar de gemeente Diemen niet goed raad mee wist.

In april 1886 kondigde mr. Landenberg "op nader te bepalen dag" in de opening van het 'Zwitsersche Hôtel' aan, "geheel gerestaureerd naar de eischen des tijds". Landenberg was in 1883 ook bij de pensioonaatplannen betrokken. De nader te bepalen dag is er nooit van gekomen.

Nieuws van den Dag, 5 juni 1883

In 1887 voeren de leden van Architectura et Amicitia bij hun jaarlijks uitje langs het gebouw. In het verslag noteerde men dat "het fameuze Zwitsersche hotel van zijn gansch dozijn torenspitsjes ontdaan was."

Professor C. P. Spruyt hield op 6 juni 1891 nog een redevoering in het voormalige hotel over "de Staatkundige partijen in Nederland" voor de leden van de Kiesvereniging voor het district Diemen en Watergraafsmeer.

Industrieel Voorbeijtel

De uit Bruinisse afkomstige Marinus Cornelis Voorbeijtel (1840-1922) had de Rijkslandbouwschool bezocht. Hij was actief geweest op allerlei gebieden in Zuidwest-Nederland, onder andere met de afzet van fecaliën. In 1879 had hij met een compagnon concessie gekregen voor de afvoer van fecaliën in Amsterdam-Oost.

Eind 1880 was Voorbeijtel directeur geworden van de Amsterdamse mestbereiding en -verkoop. In oktober 1881 liet hij Bergen op Zoom met zijn Vrijmetselaarsloge achter zich en betrok als industrieel met zijn gezin een woning aan de Linnaeusstraat.

Net zoals zijn voorganger Sarphati had Voorbeijtel te maken met de hoge kosten en lage opbrengsten van het Amsterdamse afval. Ondanks reclame in zijn netwerk bleven de financiële resultaten achter. Ze kwamen aan de orde in de gemeenteraad in februari 1892. Naar aanleiding daarvan verzocht Voorbeijtel om een eervol ontslag uit zijn functie zonder smet op zijn blazoën.

Hij ging omkijken naar iets anders. Voorbeijtel wist dat het uitkloppen van kleden en tapijten op de openbare weg een vraagstuk was geworden, zeker na de Hinderwet van 1875. Amsterdam had er een exercitieterrein voor aangewezen in 1886.

Ondernemers zagen lucratieve mogelijkheden in het aanbieden van mechanische reiniging. In de Pijp bijvoorbeeld was M. W. Dijkman in 1880 de Eerste Amsterdamsche Stoomtapijtklopperij begonnen.

Voorbeijtel kwam een advertentie onder ogen van een "Terrein met daarop staande Gebouwen, groot 2745 M², gelegen in de nabijheid van Amsterdam, aan ruim Vaarwater, Straatweg en Stoomtram, zeer geschikt voor Stoombleekerij, Fabrieken of andere groote Inrichtingen". De locatie was van het voormalige Zwitsersche Hôtel in Diemen.

Hinderwet

Voorbeijtel verzocht het gemeentebestuur Diemen om percelen, oorspronkelijk bestemd voor café met stalling en speeltuin, te mogen gebruiken "tot oprichting van eene stoomtapijtreiniging-maatschappij".

De reiniging zou plaats vinden in het noordelijk deel van het voormalige hotel. Daar voorzag Voorbeijtel "het geheel stofvrij maken van tapijten, karpotten, loopers enz. op machinale wijze", waarbij "eene locomobile van acht paardekrachten" de beweegkracht leverde. Het als café bekend staande gedeelte zou expeditielokaal en kantoor worden.

Omwonenden kregen gelegenheid om bezwaren in te dienen. Op 30 september 1892 was een vergadering. De veehouders J. Meester en P. Oudshoorn, het kerkbestuur van St. Petrus' Banden en gemeentearts G. J. Jaarsveld reageerden.

Johannes Meester, veehouder en voorzitter van den Diemerpolder, vreesde dat het polderwater zou "worden verontreinigd door de vuile stoffen afkomstig uit de tapijten", en dat deze stoffen schadelijk zouden zijn voor de gezondheid van vee en mensen. Het aangrenzende Raadhuis kon door "ongedierte besmet worden". ➤

In de maand Mei e. k., op nader te bepalen dag,

Opening

van het Zwitsersche Hôtel,

te DIEMEN,

geheel gerestaureerd naar de eischen des tijds; wegens gezonde ligging bijzonder aanbevolen, met prachtige vergezichten, aan goede Tram-, Rijen Vaarwegen, op ¾ uur afstand buiten Amsterdam. (9231)

Alsdan **Apartmenten te Huur**, gemeubeld of ongemeubeld. Informatiën ten Kantore van den Heer **MRT. LANDENBERG**, Keizersgr. 359.

Nieuws van den Dag, 23 april 1886

Portret van prof. Cornelis Bellaar Spruyt (1842-1901). Hij was hoogleraar in de letteren en wijsbegeerte aan Gemeente Universiteit van Amsterdam. Hij hield op 6 juni 1891 een politieke redevoering in het voormalige Zwitsersche Hôtel.

VRAAG:

de nieuwe prijscourant van

Amsterdamsche meststoffen.

M. C. VOORBEIJTEL,

Centrale Belt, AMSTERDAM.

M.C. Voorbeijtel adverteerde in 1890 voor Amsterdamsche meststoffen. Hij zou het advertentiemodel later gebruiken voor zijn stoomtapijtreinigingsmaatschappij (MCV Landbouwcourant, 6 februari 1890)

Uit de hand te koop.

Een terrein met daarop staande gebouwen,

groot 2745 M², gelegen in de nabijheid van Amsterdam, aan ruim vaarwater, straatweg en stoomtram, zeer geschikt voor **STOOMBLEEKERIJ, FABRIEKEN** of andere groote inrichtingen.

Franco brieven worden ingewacht onder letters **H. L. P.** a/h Alg. Adv. Bureau van **NIJGH & V. DITMAR**, Amsterdam.

Medio 1890 was een 2.745 m² groot terrein nabij Amsterdam te koop. De oppervlakte is identiek aan die van het voormalige Zwitsersche Hôtel (advertentie, juli 1890)

Het Polderbestuur zag in de inrichting veel gevaar voor het overbrengen van "allerlei onreine stoffen en ziektekiemen, welke zich zoowel aan den dampkring als aan het water en den bodem van den polder zullen mededeelen en dientengevolge de schadelijksten invloed op de gezondheid van mensch en dier uitoefenen."

Veehouder Pieter Oudshoorn vreesde ook "voor bederf van weilanden en drinkwater en daardoor schade voor de gezondheid van menschen en vee." Het Kerkbestuur voerde vier bezwaren aan. Het voorzag stoornis in de dagelijkse godsdienstoefeningen door het gedruis van de fabriek, brandgevaar door de nabijheid der inrichting, belemmering der luchtverversing, "daar de ramen wegens den rook niet zullen kunnen openstaan" en gevaar van overbrenging van ziektekiemen in de kerk en daardoor onder de gehele gemeente.

Gerardus Johannes Jaarsveld was in maart 1889 benoemd tot geneesheer in Diemen. Hij woonde in de dokterswoning bij het Raadhuis. Beroepsmatig wist hij van de omwonenden het meest van de materie.

Jaarsveld pleitte voor een gesloten reinigingssysteem, bewerking tot 100 graden Celsius en transporteisen. Ook wilde hij meer weten over de wijze van exploitatie.

Voorbeijtel kende als afval- en fecaliëndeskundige de laatste inzichten op het gebied van milieu, onder andere van Prof. Dr. Gilles van Overbeek de Meyer (1831-1918), hoogleraar op het gebied van gezondheidsleer en geneeskunde aan de universiteit van Utrecht vanaf 1877.

63. — Wijziging van voorwaarden, waaronder door B. en W. van Diemen aan M. C. Voorbeijtel te Amsterdam vergunning is verleend tot het maken van eene inrichting tot stoomtapijtreiniging.
Kon. besl. 20 Maart 1893 no. 7. Deel XXXIII bl. 290.

Koninklijk Besluit van 20 maart 1893

Hij "veegde de vloer aan" met de aangevoerde bezwaren. Voorbeijtel's toelichting bevatte enkele tekeningen die aantoonde dat in de Petrus' Banden op een afstand van 200 meter geen overlast kon ontstaan.

De gemeente Diemen erkende enkele bezwaren van omwonenden en was zelf beducht voor brandgevaar "inzonderheid voor het in een der aangrenzende gebouwen bewaarde gemeente-archief".

Voorbeijtel kreeg op 22 oktober 1892 een voorwaardelijke vergunning. Een van de voorwaarden was het eerbiedigen van zondagen en Christelijke feestdagen.

Prentbriefkaart van de Hartveldseweg met links het voormalige Zwitsersche Hôtel en rechts het Diemense Raadhuis met dokterswoning circa 1903 (uitgave Jos. Nuss & Co., Haarlem, coll HKD)

Portret van prof. dr. Gilles van Overbeek de Meyer (1891)

Door de procedures was de beoogde opening op 1 maart 1893 niet haalbaar geworden. Er kwam nog een Koninklijk Besluit aan te pas, dat op 20 maart 1893 van kracht was geworden.

Hierna kon Voorbeijtel aan de slag. Het gezin verhuisde op 2 augustus 1893 naar Diemen. De eerste advertentie verscheen in oktober 1893: opvallend simpel met alleen de tekst "Stoom Tapijtreiniging Maatschappij. DIEMEN bij Amsterdam." Hij was gemodelleerd naar eerdere advertenties van de Mestbereiding en -verkoop in Amsterdam.

Op de voorpagina van begin maart 1894 speelde de redactie van het *Algemeen Handelsblad* in op de aanstaande voorjaars schoonmaak. Het geeft een beeld van de typen vloerbedekking in het Belle Epoque: "Smirna, Deventer, Axminster, Velvet, van gedistingeerde familiën, als voor Brusselsch Tapestry en de mindere soorten, Haar, Schots, Bouclé en dergelijke." Het tweede blad bevatte een simpele advertentie van Voorbeijtel.

M.C. Voorbeijtel's advertenties waren gemodelleerd op die van de Amsterdamse Mestbereiding en -verkoop (advertentie, oktober 1893)

De *Telegraaf* van 31 maart 1894 beschreef de "Stoomtapijt-reiniging" onder Diemen. Daar had "directeur de heer Voorbeytel, een gelegenheid geopend tot het stofvrij maken van tapijten, karpetten, loopers, kussens, matrassen, meubel-gordijnen, enz." De bewerking geschiedde door de nieuwste machines, zoals krachtige stofzuigers.

Kort daarop betichtte de concurrentie hem kennelijk van onhygiënische toestanden, waardoor besmettingsgevaar zou ontstaan. Voorbeytel verweerde zich tegen 'lasterlijke uitstrooisels' met vier advertenties in het *Algemeen Dagblad* in de eerste week van mei 1894.

Het ging drie jaar goed. In februari en maart 1897 waren de teksten in de advertenties nog optimistisch, zoals: "De Nieuwe Beurs kan nooit het gezellig te huis beter doen waardeeren, dan wanneer Uwe Tapijten Stofvrij zijn gemaakt door de Stoom Tapijtreiniging-Maatschappij, te DIEMEN".

Veiling en doorstart

In maart 1897 stond echter in de krant dat makelaar Zeeger Deenik uit Amsterdam het bedrijf in veiling bracht. Het ging zelfs om "De in volle werking zijnde Stoom Tapijtreinigingfabriek". Daaraan was een stoommalerij verbonden.

De veiling vond plaats bij opbod op maandag 5 april 1897 in Frascati. De inzet voor de fabriek met stoommalerij, machines, gereedschappen en een blok woningen was f 26.800,-. Een week later stond bij de afslag het zelfde bedrag, maar ook "f 3000,-. Opgehouden."

Korte tijd na de mislukte afslag verschenen triomfante-lijke advertenties, zoals: "Opsnijden kan iedereen, maar Tapijten goed stofvrij maken, zonder kloppen, dat kan de Stoom Tapijtreiniging-Maatschappij te DIEMEN bij Amsterdam."

Voorbeytel haalde er een verslaggever van het *Algemeen Handelsblad* bij die ter plekke een kijkje kwam nemen bij de behandeling van tapijten: sommige tapijten waren zó vuil dat "het patroon geen eens meer te zien was. Nadat de stoomstofzuigers hun werk hadden gedaan, waren ze "zóó opgefrischt als een boom na een Meiregen".

In de nadagen bracht zoon W.A.M. Voorbeytel een sigarenfabriek onder in het gebouw. Ook was in de veilingberichten sprake van een "stoom loonmalerij".

Doek valt

Voorbeytels vrouw Bella Schaap overleed op 18 november 1898, 55 jaar oud. Een jaar later maakte een journalist uit veilingberichten op dat "De groote stoom tapijtreinigingsfabriek te Diemen zal worden verkocht. De gemeentena- ren hopen nu maar, dat deze fabriek, die heel wat vertier geeft, niet zal opgeheven worden maar weder zal worden geëxploiteerd."

Makelaar Zeeger Deenik werkte nu samen met collega Willem Langhout Gz. Ze boden het terrein en de op- stallen met machines ter verkoop aan op 18 december 1899. De ligging vlak bij Amsterdam aan diep water en vlak bij de stoomtram was zeer gunstig voor industriële ondernemingen. Bovendien had Diemen het voordeel van een "goedkope levensstandaard" en geringe lasten.

Deze keer lukte de verkoop wel. M. C. Voorbeytel keerde

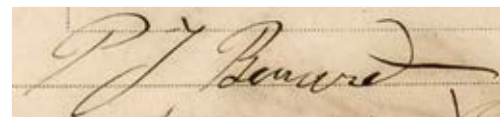
terug naar Amsterdam. Zijn 34-jarige zoon overleed in 1905. Marinus Cornelis Voorbeytel overleed in 1922, 82 jaar oud.

Schilder Petrus Johannes Benard

Petrus Johannes Benard is geboren op 12 december 1868 in Amsterdam, zoon van Johannes Benard, schilder, en Antonia Maria Boekholts. Hij woonde met zijn ouders en acht broers en zusters in de Koningstraat en Korte Leidsedwardsstraat.

Ofschoon hij vrijgesteld was wegens broederdienst op 16 maart 1888 zijn Benards kenmerken genoteerd. Hij was 1,732 m lang, had een ovaal gezicht, blauwe ogen, een spitse neus en blond haar.

Op 4 mei 1893 trouwde de schilder Petrus Johannes Benard met Antje van Ark.

Handtekening P.J. Benard (1893)

Fabrikant Benard: verffabriek

In 1900 woonde het echtpaar al in Diemen. Op 20 september 1900 compareerden Antje van Ark en haar man voor een notaris. Het echtpaar bracht een kapitaal van f 50.000,- in voor de oprichting van de N.V. Nederlandse verffabriek 'Benardin' te Diemen.

Vrijwel zeker had Benard de naamgeving Benardin afge- keken van dr. Riep in Hilversum, die eerder het succes- volle Ripolin had ontwikkeld. Het was een dekkende laag gepigmenteerde verf, die zonder vernissen een glanzende laag gaf. Hij bracht de verf eind 19e eeuw op de markt en was daarmee de eerste in Nederland met dergelijke verf in één blik.

De ontwikkeling van Benardin was niet zonder risico's. Op 20 maart 1901 woedde een brand in de Diemense verffabriek.

De fabriek had begin 1903 een kapitaalinjectie nodig. De N.V. kreeg toen een preciezere naam: Maatschappij tot fabricatie der verven en vernissen 'Benardin', gevestigd in Amsterdam. De doelstelling was "het fabricereen van verven, lakken, en vernissen en alle daarop betrekking hebbende bestanddeelen, de handel in het fabricaat en het van de hand doen in vreemde landen van het geheim der bereiding en aanwending."

Benard adverteerde veel in de Scheepvaart-index, ➤

Een advertentie voor Benardin verf. Het bevat de tekst: 'De DUURZAAMSTE en FRAAISTE en dus de BESTE VERF voor BINNEN- en BUITEN- WERK is: „BENARDIN“ (Zilveren Medaille Tentoonstelling Groningen). Te gebruiken op HOUT, STEEN, IJZER, enz. Uitstekende Getuigschriften van groote inrichtingen ter inzage (Chemische fabr., Zoutledersrijen, IJzerbroscerijen, enz.) Leverancier van verschildende stoomvaartuigen. Kleurenkaart en Prijscourante franco op aanvraag! Maatschappij „BENARDIN“, Fabrik en Kantoor te DIEMEN bij Amsterdam. Alleenverkoop voor Ned. Indië: „MAATSCHAPPIJ DE VLUT“, Semarang & Soerabaja. Geheel gereed voor het gebruik, gegarandeerd herhaal.' Er is ook een klein logo met de naam BENARDIN.

De producten van de Diemense verffabriek vonden tot in de jaren twintig zelfs afzet in Oost Indië (advertentie 1906)

Schuttevâer, tot in Nederlands Oost Indië toe. 'Benardin' had een Zilveren Medaille op een Tentoonstelling in Groningen gekregen. Het was een succesvol product. Ondernemer G. Boks adverteerde er mee, lang na de ondergang van de fabriek in Diemen. Benardin was te koop in Nederlands Oost Indië in de jaren 1920.

Benard en Antje van Ark scheidden op 21 december 1905.

De handtekening van Petrus Johannes Benard en Geertruida Lochner. Ze trouwden op 25 juli 1907

Anderhalf jaar later hertrouwde hij op 25 juli 1907 met Geertruida Lochner (1872-1952). Benard en zijn tweede vrouw verruilden Diemen voor Amsterdam waar hij als fabrikant van verfwaren stond geregistreerd van april 1909 tot maart 1910.

Perikelen

Benard was op 23 maart 1907 in gebreke gebleven bij de betaling van f 2.767,67. Bijna drie jaar later kreeg hij een arrest aan zijn broek van de Amsterdamse procureur Mr. G. Tabak. Deurwaarde H. A. Schmitt probeerde op verzoek van Baron Von Könitz te Amsterdam het bedrag te vorderen van de N.V. Benardin.

Het kantoor en de woon- en verblijfplaats van de bestuurders waren echter onbekend. In augustus 1908 was de N.V. Mij. tot fabricatie der Verwen en Vernissen 'Benardin' te Utrecht in liquidatie. Er werd toen een complete installatie, met de omschrijving van het procedé voor de fabricage van Japanlakken en Vernissen te koop aangeboden.

Gezinnen in de verffabriek

"Een treurig schouwspel" was de kop in het *Leidsch Dagblad*

van 31 oktober 1908. De firma Delius en Co. van de glasfabriek Anna had de huur opgezegd van zeven huisgezinnen. De deurwaarder zette hen met inboedel en al op straat. "Door de goede zorgen van den burgemeester zijn alle gezinnen voorlooppig onder dak gebracht in de leegstaande verffabriek 'Benardin', zoodat ze niet onder den blooten hemel behoeven te kampeeren."

Een jaar later diende Benard een verzoekschrift in. Hij wilde naast het Raadhuis een doorgang maken naar zijn daarachter gelegen percelen om die te exploiteren voor industriële doeleinden.

In de laatste maanden van 1910 was in de leegstaande fabriek de stoomwasserij 'Diemen' van W. F. Rems gevestigd. De wasserij stond sinds december 1910 leeg "al was de zware ketel blijven staan".

Eind december 1910 bleek P. J. Benard makelaar te zijn. Hij trachtte toen het perceel en opstallen via notaris Kranenburg en twee door hem gekozen deskundigen te laten veilen in Frascati. De Kamer van Toezicht verbood echter Benards werkwijze. De zaak sleepte zich via een hoger beroep door tot half mei 1911 toen het gebouw al ingestort was. Advocaat Kappeyne van de Coppello sprak van een "cause célèbre".

Instorting

Acht gezinnen (Stappen, Schippers, Homma, Brinkhuis, van Groen, Schuls, de Vries en Alten) bewoonden het rechterdeel van het complex. Opperman Pieter Schippers hoorde in de avond van 2 mei 1911 de vloeren kraken en merkte dat de muren bewogen. Hij waarschuwde zijn bureu en verliet met vrouw en kinderen het pand.

Op woensdagochtend om half zeven nam de verzakking toe. "De menschen snelden nu ontsteld naar buiten; de vrouwen hadden in allerijl hun kroost bij mekaar gekregen en de mannen, voor zooveer zij nog niet naar hun werk waren, trachtten te redden, wat er te

Huis ingestort.
Amsterdam, 3 Mei Hedenmorgen zijn een tweetal perceelen te Diemen, behoorende tot een complex van vier woonhuizen, aan de achterzijde ingestort. De instorting begon omstreeks 6 uur. Gisteravond evenwel moet men reeds een en ander hebben bemerkt want een der huisgezinnen is toen reeds uit de woning vertrokken.
 In een der perceelen was vroeger gevestigd de stoomwasserij „Diemen”. Vermoedelijk is de oorzaak gelegen in het dreunen van de machines van die wasserij waardoor de muren zijn gaan werken wat tenslotte de instorting tengevolge had.
 Alle woonhuizen zijn onmiddellijk ontruimd; men is thans bezig het huisraad uit te dragen.

Zutphensche Courant, 3 mei 1911

De op 3 mei 1911 ingestorte panden van het voormalige Zwitsersche Hôtel aan de Hartveldseweg (coll. Nationaal Archief)

redde[n] viel. Gelukkig waren allen bijtijds het gebouw uit, want na korten tijd scheurden de zijmuren en met donderend geraas stortte het geheele achtergedeelte van drie der perceelen in elkaar.”

Niemand raakte gewond. Burgemeester jhr. E. W. E. Bicker was spoedig ter plaatse. Hij liet een onderzoek instellen.

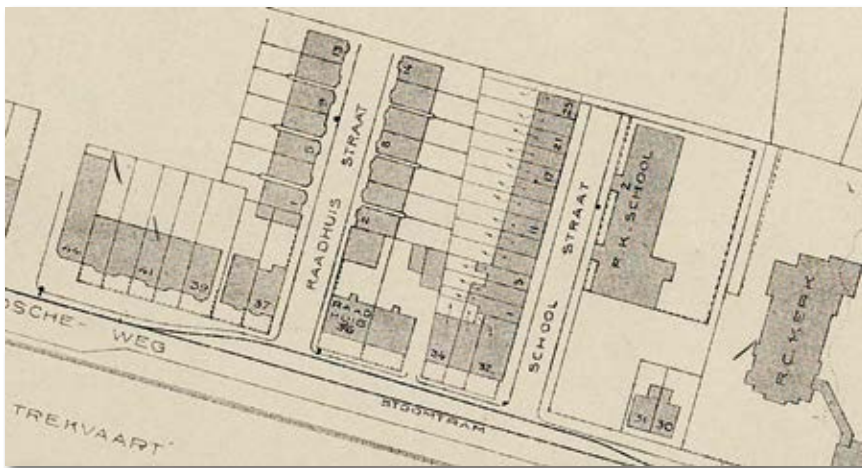
De gezinnen die dakloos geworden waren, kregen een voorlopig onderdak in de half voltooide huizen op het terrein van het voormalige Zwitsers Hotel.

De kranten noemden in de week na de instorting diverse mogelijke oorzaken: trillingen door zware machines en de Gooische tram. Ook opperde men belasting door zware

machines. Opmerkelijk was dat een wasketel van Rems door een verwulft was gezakt.

Feit is dat het gebouw niet ontworpen was als fabriek. De constructeur van het hotel had geen rekening gehouden met de belasting van Voorbeijtel's stoommachine van acht PK of Rems' stoomketel en wasmachines op de verwulften, funderingsmuren en -palen.

Aanvankelijk stortte alleen het noordelijke deel in, waar de stallen van het voormalige hotel waren, en waar de machinerieën van Voorbeijtel en Rems stonden opgesteld. Te zware belasting is dan een aannemelijke oorzaak, in combinatie met trillingen van wasmachines. Daar bovenop kwam de instorting van een verwulft, die de constructieve samenhang van het gebouw aantastte.

Detail uit Kaart van Amsterdam 1: 1000, blad N9, Dienst der Publieke Werken (1921-1927). Na de sloop van het ingestorte voormalige Zwitsersche Hôtel werd de Raadhuisstraat aangelegd zoals hier staat weergegeven (coll. Stadsarchief Amsterdam)

De Hartveldseweg met links de Raadhuisstraat en rechts het voormalige Diemense raadhuis circa 1925 (coll. Noord-Hollands Archief)

Bronnen/Literatuur

- **Beek**, P. J. ter, *Historie van Diemen* (Amsterdam, 1957)
- **Beer**, I. de, *De Waschkoning* (Bussum, 1999)
- **Dam**, T. ten & W. Krook, *Een mislukt hotel aan de Hartveldseweg* (Diemen, 2013)
- **Elderen**, R. van & J.F. Reurekas, *Bruggen, wijken en straten in het oude en nieuwe Diemen* (Diemen, 2004)
- **Pelgrim**, E., *De Ripolin verffabriek* (Hilversum 1994)
- **Polak**, H., *Amsterdam die groote stad* (Amsterdam, 1936)
- **Polman**, M. C., *De kleuren van het nieuwe bouwen tijdens het interbellum* (Delft, 2011)
- **Reurekas**, J.F., *Kent u ze nog de Diemenaren* (Zaltbommel, 1983)
- **Silfhout**, M. van, *Diemen in oude ansichten* (Zaltbommel, 1972)
- **Vis**, G.N.M., *Kantelwagens en afsluitbare vuilnisemmers. De modernisering van de afvalverwerking* (Amsterdam, 2014)
- **Vlieger**, J. H., *De Zaanse verfindustrie in de 20ste eeuw* (Zaandam, 1993)

Binnenkort in dit theater...

KINEPOLIS: KASKRAKER MET VERRASSEDE PLOTWENDING

Frank Roos

Het werd een spelletje armpje drukken tussen Amsterdam en Diemen. En het luidde misschien wel de mislukking in van de beoogde stadsprovincie. In elk geval leidde de mislukking van een megabioscoop voor Diemen tot de val van een college van B & W, wat uiteindelijk de weg vrijmaakte voor de uitbreiding van het omstrede winkelcentrum Diemerplein.

Enthousiast

Vijftientig zalen zou het filmpaleis tellen, dat de Belgische exploitant Decatron aan de Bergwijkdreef wilde bouwen. Plus een congreszaal, horeca, een bowling, winkels en een parkeergarage. Er zou aanvankelijk plaats zijn voor 6800 film liefhebbers. De ambitieuze plannen werden in 1994 bekend. De gemeente Diemen was enthousiast. Met zalen vol luxe fauteuils, moderne geluidssystemen, grote eetgelegenheden en de nieuwste filmtechniek zou bioscoop Kinopolis het desolate buitengebied aan de rand van de Bijlmer een forse impuls geven. Hoewel bioscopen in die tijd kampten met teruglopende bezoekersaantallen, had filmmagnaat Joost Bert er alle vertrouwen in want de megabioscopen draaiden opvallend goed. Joost Bert bezat wereldwijd dertig van dergelijke complexen.

Pathé

Er dreigden echter grote hindernissen. Op slechts een paar kilometer afstand ontwikkelde Amsterdam destijds een nieuw uitgaanscentrum bij het in aanbouw zijnde stadion Amsterdam Arena. Onderdeel daarvan werd een bioscoopcomplex van Pathé met vijftien zalen en ruim 3200 stoelen. Dat plan was een jaar eerder bekend geworden. Het gemeentebestuur van de hoofdstad zag geen

markt voor twee bioscoopcomplexen, zo dicht bij elkaar in de buurt. De omvang van het Diemense filmpaleis zou bovendien publiek bij de bestaande bioscopen in het centrum van de stad wegzui- gen, was de verwachting.

Onderzoek

Het voorbeeld van Duitse steden werd aangehaald: daar trok zestig procent van de bioscoopbezoekers uit de binnenstad naar de mega-complexen. Omdat voor de bouw in Diemen een wijziging van het bestemmingsplan nodig was, kwam de

aanvraag bij het bestuur van Noord-Holland. Ook daar was weinig steun voor het Diemense plan, maar het sloot de komst van Kinopolis niet helemaal uit.

Misschien om die reden dat de exploitant in 1998 nog optimistisch was. Maar pas in het najaar van het jaar 2000 kwam de toestemming van de provincie. Een jaar later kon in Bergwijkpark de eerste paal de grond in. Bij nader inzien verwachtte Noord-Holland geen negatieve gevolgen van het Belgische plan te Diemen voor de bioscopen in het centrum van Amsterdam. Het bioscoopbezoek in de binnenstad zou volgens nieuw onderzoek zelfs nog groeien. Om de nieuwste trends te onderstrepen had Diemen zelf twee onderzoeken naar bezoekerscijfers laten uitvoeren.

Twee te veel

Inmiddels had Kinopolis de plannen wel versoberd. Er zouden nog slechts zestien en geen 25 zalen komen en hooguit vijfduizend stoelen in plaats van 6800. Diemen had het erop aan laten komen: na een eerste afwijzing door de provincie werd een uitspraak van de hoogste bestuursrechter gevraagd. Die oordeelde dat de afwijzing van het plan voor Diemen onvoldoende onderbouwd was.

Plattegrond van Diemen, Gemeente Diemen 2008-2010 (detail Diemen Zuid). Inmiddels heeft de voorgestelde locatie van de bioscoop een woonbestemming gekregen

De strijd was echter nog niet gestreden. Nu verscheen de eigenaar van de bioscoop in Zuidoost op het strijdtoneel: Pathé maakte bezwaar tegen de milieuvergunning die Diemen voor het Bergwijkpark had afgegeven. Het bezwaar richtte zich formeel tegen de verkeers- en vervoersplannen van Diemen. De directie gaf meteen toe dat het haar er feitelijk om te doen was een nieuwe concurrent tegen te houden. Pathé verwachtte dat er in de Amsterdamse regio onvoldoende film liefhebbers zouden zijn om twee megabioscopen op een steenworp afstand van elkaar te laten bestaan.

Voortgang

De Diemense wethouder voor Ruimtelijke Ordening Steven Dijk, zei in *De Telegraaf*: “De nieuwe zetten van Pathé zijn niets anders dan een poging de Belgen te ontmoedigen. Decatron heeft nog steeds de intentie door te gaan, maar is wel zeer verbaasd over de gang van zaken.” Nog voor het einde van datzelfde jaar kwam Kinopolis ongunstig in het nieuws. De Belgische cinema-reus kondigde aan zijn plannen voor vestigingen in Italië en ook die in Vlissingen en Ede te beëindigen. Maar met Diemen ging Kinopolis door, zei een woordvoerder en ook wethouder Dijk twijfelde niet aan de voortgang van het project. Het einde kwam nog onverwacht. In de zomer van 2004 bleek dat de Belgen hun plannen voor de bouw in Diemen introkken, de jarenlange strijd ten spijt. “Megabios van Diemen komt er niet” kopte *De Telegraaf* op 1 juli. De gemeente en de exploitant tekenden een dag eerder een ontbindings-overeenkomst. Als reden werd door Kinopolis opgegeven dat er volgens nieuw onderzoek te weinig publiek was om de bioscoop van Pathé in Zuidoost te beconcurreren. Het bedrijf besloot zich helemaal uit ons land terug te trekken.

Botsende belangen

Wethouder Dijk zei tegen de krant: “Het had weinig zin dwang toe te passen, ondanks het contract dat er lag.” Naar eigen zeggen had hij een forse schadevergoeding uit het vuur gesleept. Waarschijnlijk ging het om ruim twee miljoen euro.

Tenslotte had de gemeente veel tijd en geld in het project gestoken. En Diemen liep door het afketsen van de lang bevochten plannen ook enige imago-schade op, realiseerde Dijk zich. In elk geval bleek niet veel later dat sommige partijen in de gemeenteraad het volstrekt onvoldoende vonden. Daarmee begon een conflict van allerlei botsende belangen en ego's. Twee maanden na het besluit van Kinopolis moest Steven Dijk aftreden. Met hem stapten ook wethouders van de PvdA en het CDA op. De oppositie zei dat Dijk niet genoeg geld van Kinopolis bedongen had. Maar menigeen wist dat er méér speelde.

Winkelcentrum

Steven Dijk, jarenlang raadslid en wethouder voor de PvdA, was voor de verkiezingen van 2002 overgestapt naar de jonge partij Leefbaar Diemen en kwam daarna opnieuw in het college van B en W. Andere partijen vonden Leefbaar Diemen een instabiele partij. Zo moest de partij na interne ruzies in korte tijd liefst drie raadsleden vervangen.

Tegelijkertijd hield ook een ander megaproject het dorp bezig. De fractievoorzitter van de VVD botste met wethouder Dijk over de uitbreiding van winkelcentrum Diemerplein. Willem Opmeer had de vernieuwing een paar jaar eerder als wethouder verdedigd. De opkomst van Leefbaar Diemen was te danken aan het brede protest van de bevolking tegen die plannen. Steven Dijk weigerde mee te werken aan de uitbreiding. De plannen voor een nieuw Diemerplein werden fors afgeslankt.

Beschamend

Het leek erop dat de VVD-leider loerde op een mogelijkheid zijn idee alsnog uit te voeren. Door het uiteenvallen van Leefbaar Diemen, waarvan de vertegenwoordigers voor zichzelf in de raad begonnen, was er niet altijd meer voldoende steun voor het college. Opmeer zag zijn kans schoon toen de megabioscoop flopte. Steven Dijk zei destijds: “De oppositie onder leiding van Opmeer, heeft de eerste de beste gelegenheid aangegrepen om ons naar huis te sturen. De bioscoop is niet meer dan een excuus.” Opmeer bestreed dat uiteraard. Volgens hem waren de wethouders onbekwaam. Hij zei dat ze enorme fouten hadden gemaakt bij de aanbesteding van het filmcomplex. “Een beschamende vertoning” noemde de gemeenteraad het steekspel tijdens een evaluatie. In de jaren daarna zorgde de VVD ervoor dat het winkelcentrum alsnog, grotendeels volgens de plannen van ex-wethouder Dijk, werd uitgebreid. Leefbaar Diemen kwam niet meer te pas aan het dagelijks bestuur.

Zelfstandigheid

Het hoog opgelopen conflict van Diemen met Amsterdam heeft volgens veel politici bijgedragen aan het mislukken van een grote bestuurlijke operatie: de instelling van een bestuur voor Groot-Amsterdam, de stadsprovincie. Veel randgemeenten hadden de vete met argusogen bekeken en vonden het één van de redenen om op behoud van volledige zelfstandigheid te hameren.

De Kinopolis Groep trok zich helemaal uit Nederland terug maar was nog wel actief in België, Frankrijk, Spanje, Zwitserland en Polen. Inmiddels heeft het bedrijf alsnog filmzalen geopend of overgenomen: in Oss, Den Helder, Almere, Utrecht en nog tien steden. Niet in Diemen.

Na 2005 liep het bezoek in de bioscopen sterk terug, maar de omzet bleef hoog. Zo kwam er in Diemen geen mega-bioscoop. Film liefhebbers kunnen gelukkig tegenwoordig in De Omval terecht voor een fraai aanbod van vaak actuele films.

COMMERCIEËLE WENDING TEN KOSTE VAN HET DIEMER NIEUWS

Bert Roest

Vanaf oktober 1950 verschijnt de *Diemer Courant* tweewekelijks, dus niet meer wekelijks. Een voordeeltje: geen abonnement meer nodig, maar gratis huis-aan-huis bezorging. Uitgeverij drukkerij Ijsendijk aan de Ouderkerkerlaan deelt met trots mee dat zij kranten in Diemen én de Watergraafsmeer op de markt brengt. De opbrengsten moesten komen uit advertenties en dat is meteen te merken aan het minieme aandeel van het nieuws over Diemen. Je vindt nog steeds wel aankondigingen van bijvoorbeeld de toneelvoorstellingen, maar veel klein nieuws mis je toch. En dat is juist de charme is van een plaatselijk blad. In de loop van het voorjaar van 1951 komt er wel een nieuwe rubriek 'Allerlei nieuws' in de krant, met bescheiden berichtjes die voorheen beter verzorgd waren.

Adverteerders

Als vanzelf krijgen de advertentiepagina's steeds een forsere plek in de krant. Door de gratis verspreiding deur-aan-deur zijn veel nieuwe adverteerders zichtbaar. Commercieel uitgebuit door winkeliers in de Watergraafsmeer een nieuwe markt in Diemen aan te bieden. Daar werd dan ook gretig gebruik van gemaakt. In Diemen valt op dat 'Ons Voordeel' via advertenties aan de weg timmert. Van deze nieuwe adverteerder staan op de voorpagina rijmpjes met actuele gebeurtenissen in Diemen. Zoals over de Diemer Damclub die toentertijd het 20-jarig bestaan viert. Zie ook elders in deze uitgave, want de DDV bestaat dit jaar maar liefst 90 jaar.

In Diemen was receptie, de damclub vierde feest
Cadeaux, bloemen, een beker, er is vreugde geweest!
En de ijsbaan is gesloten, de ijspret is voorbij
Straks komen de lammetjes weer in de wei
Maar intussen warmen wij ons nog heerlijk bij kachel of haard
Want de **BRANDSTOF** van „**ONS VOORDEEL**“
is veel waard!

Coöp. Ver. „Ons Voordeel“
Muidersfraatweg 19, Diemen Tel. 52216

Diemer Courant, 13 januari 1951

Onze zesde editie!

Als onze lezers dit nummer in hun bus krijgen, zijn de voorbereidingen voor onze 6e editie voltooid. In 1946 zijn wij op bescheiden wijze begonnen met het uitgeven van de Diemer Courant, waarvoor direct grote belangstelling bestond. Aangemoedigd door dit succes, zag daarop in Augustus 1949 „De Betondorper“ het licht, al direct op de voet gevolgd door de „Duivendrecht“. Enkele maanden later volgde de 4de editie, n.l. „Amstelkwartier“. Ook in deze buurt ondervonden wij met onze bladen grote belangstelling. Direct bij het gereedkomen van de woningen in „Wit Jeruzalem“, werd de „Frankendaler“ met goed gevolg „te water gelaten“. En nu staan wij op de drempel om de 6de krant van Ijsendijk's Weekbladen uit te geven. Ons volgende nummer wordt verspreid in een oplage van 13.000 exemplaren. Een reden te meer voor onze adverteerders om nu in hun buurt uit te komen. Zegt het U niets dat wij verschijnen: in de gehele Watergraafsmeer, Weesperzijde, Ringdijk, rondom het Amstelstation, Wetbuurt, Betondorp, Nieuwbouw rond de Emma-Kerk, geheel Duivendrecht en geheel Diemen. Een groot aantal bladen moest wegens gebrek aan belangstelling verdwijnen of lijden een kwijnend bestaan. Wij zetten het nieuwe jaar goed in en vragen reeds nu Uw belangstelling voor onze 6de krant.

Diemer Courant, 13 januari 1951

MET TROTS

laten we dit nummer verschijnen. Omdat daarmee een lang gekoesterde wens in vervulling gaat. Een wens die bestond, om ons blad te verspreiden van Ringdijk tot Weespercarpspel, van Amstelstation tot Merwedekanaal. Dus de gehele Watergraafsmeer, de Wetbuurt, Betondorp, Diemen, Duivendrecht en een deel van Weespercarpspel.

Dit nummer, dat we schreven het de vorige week reeds, wordt verspreid in een oplage van 13.000 ex., hetgeen een groot gedeelte van Amsterdam-Oost betekent. Zegt het U niets, dat uw advertentie in 13.000 gezinnen gelezen en gespeld wordt? Reeds vele zaken hebben het ingezien: Ijsendijk's Weekbladen dient hun belang, en wel door een regelmatige verschijning, correcte bezorging en de lage prijs! Ook verenigingen kloppen bij ons niet op een gesloten deur, hun belangen houden wij steeds in 't oog. Nu dus nog sterker dan voorheen:

In elke straat of wijk,
Verschijnt een blad van Ijsendijk!

Diemer Courant, 27 januari 1951

Winkeliers in de Watergraafsmeer wordt zo een nieuwe markt in Diemen aangeboden en zij maken daar gretig gebruik van.

Vanaf het verschijnen van het eerste nummer van de Diemer Courant na de oorlog speelde Willem Frans Roest – mijn vader – een doorslaggevende rol. Hij schreef bijna het hele blad vol en zorgde voor advertentie- en abonneewerving. Daarnaast was Willem correspondent van acht dagbladen. “Een nieuwtje over Diemen maakte ik voor elke krant iets anders,” zo vertelde hij.

Tot 1951 was hij broodbezorger en de krantenactiviteiten had hij o.a. nodig om zijn gezin met tien kinderen te kunnen onderhouden. Hoe hij dat allemaal voor elkaar kreeg – zes lange dagen per week brood inkopen en bezorgen – is mij een raadsel. In het voorjaar van 1951 veranderde dat. In de Diemer Courant stond een advertentie waarbij hij zijn bezorgwijk met broodkar aanbood. Zie ook bijgaande advertentie. Willem was vanaf die tijd in vaste dienst als advertentieverkoper bij Wierings Weekblad in Amsterdam. (Daar werkte ook Jaap ten Dam, inderdaad de vader van Taco ten Dam). Zijn werk voor de Diemer Courant en de correspondentschappen bleef hij doen, want dat was na een leuke bijverdienste ook een passie voor hem.

GEVRAAGD
een nette
bakker-bezorger
 Br. Itr S, aan W. F. Roest, Harmonielaan 20, Diemen

Diemer Courant, 24 februari 1951

Het gemeentebestuur heeft ook besloten regelmatig te adverteren, beter gezegd mededelingen over bepaalde ontwikkelingen te doen. Zoals over hoogte AOW of zelfs promotie van activiteiten rond fondsverwerving voor kankerbestrijding. Vandaag de dag koopt de gemeente Diemen hele pagina's in bij het Diemer Nieuws...

De Burgemeester der gemeente Diemen, verzoekt de inwoners van deze gemeente, oud papier, voden, en oude metalen ter beschikking te stellen van de Kankerbestrijding. Deze goederen zullen op Zaterdag, 31 Maart 1951 tussen 14 en 16 uur worden opgehaald door tussenkomst van het gezamenlijke gemeente-personeel, alsmede de Rijkspolitie alhier.
De gehele opbrengst zal worden overgemaakt aan het Koningin Wilhelmina-Fonds.
WERKT ALLEN MEE VOOR DIT GOEDE DOEL.
 De Burgemeester
 H. DALLINGA

Diemer Courant, 19 maart 1951

Diemen Vooruit failliet

Deze woningbouwvereniging had in Diemen enkele tientallen woningen. Dat veranderde in 1946, toen het woningbestand met 47 stuks verdubbelde door de bouw van de Harmonielaan. Uitvoerder was aannemer Goedhart. Hierover berichtte de HKD al twee jaar geleden uitvoerig. De bouw kreeg een venijnig staartje, zo is bericht in de Diemer Courant van 24 februari 1951: “Er waren heel wat posten die voor verrekening in aanmerking kwamen. De risico's waren

De betaling van ruim een ton aan aannemer Goedhart bleef achterwege.

Inzake het geruchtmakende faillissement van de Woningbouwvereniging „Diemen Vooruit”, lezen we in „De Opbouw”, orgaan van de Ned. Aannemersbond en Patroonsbond voor de Bouwbedrijven, Afd. Amsterdam, onderstaand belangwekkend artikel:

Wordt recht gedaan?

Als een van de films, die men een poos geleden met vrij geweten kon gaan zien, gold die van the Winslow Boy.

Daarin speelt zich in Engeland het merkwaardige gebeuren af, dat de Staat een proces verliezen moet, want vóór alles moet recht gedaan worden.

Ik vraag me af, of we in ons goede vaderland ook niet eens die roep van deze film moeten laten horen. En dat inzonderheid om recht te zien gedaan aan aannemers, die voor anderen woningen bouwen.

Wat zegt u van het volgende? Een aannemer kreeg de opdracht om 47 woningen te bouwen voor een woningbouwvereniging onder de rook der hoofdstad. Zij draagt de schone naam „Diemen Vooruit”. Trouwens in 1935 had deze aannemer voor dezelfde vereniging gebouwd en scheen dus verpale, welk vertrouwen gewettig te hebben bij deze prin-

cipale, welk vertrouwen gewettig was.

In het bestek van zijn laatste werk nu stond behoorlijk de arbitrage-clausule. En dus voelde hij zich veilig.

Er kwamen dan ook, het was in 1946 toen hij de bouw aanving, heel wat posten voor verrekening in aanmerking. De risico's waren heel groot én de materialen heel schaars.

Een stelpost was belangrijk te laag, maar hij kreeg opdracht, toch maar voor die duurere prijs te nemen. Het hout, dat hij wel moest nemen was veel te lang en vergde dus belangrijk meer geld, maar ook dit werd erkend, ook door het Departement van Wederopbouw en Volkshuisvesting.

En omdat de man zorgde de zaken zwart op wit te hebben, liet zich een goede afwikkeling voorzien.

Echter, de betaling van ruim een ton gelds bleef achterwege. De

woningbouwvereniging betaalde niet, want het Departement van Volkshuisvesting dat aan dergelijke bouw pleegt te financieren, betaalde niet. De aannemer, die door geweldige voorschotten aan materialen e.d., aan het eind van zijn latijn was geraakt, moest de termijnen, bijwerkcrekening, overschrijding stelposten enz. oederen aan zijn bank.

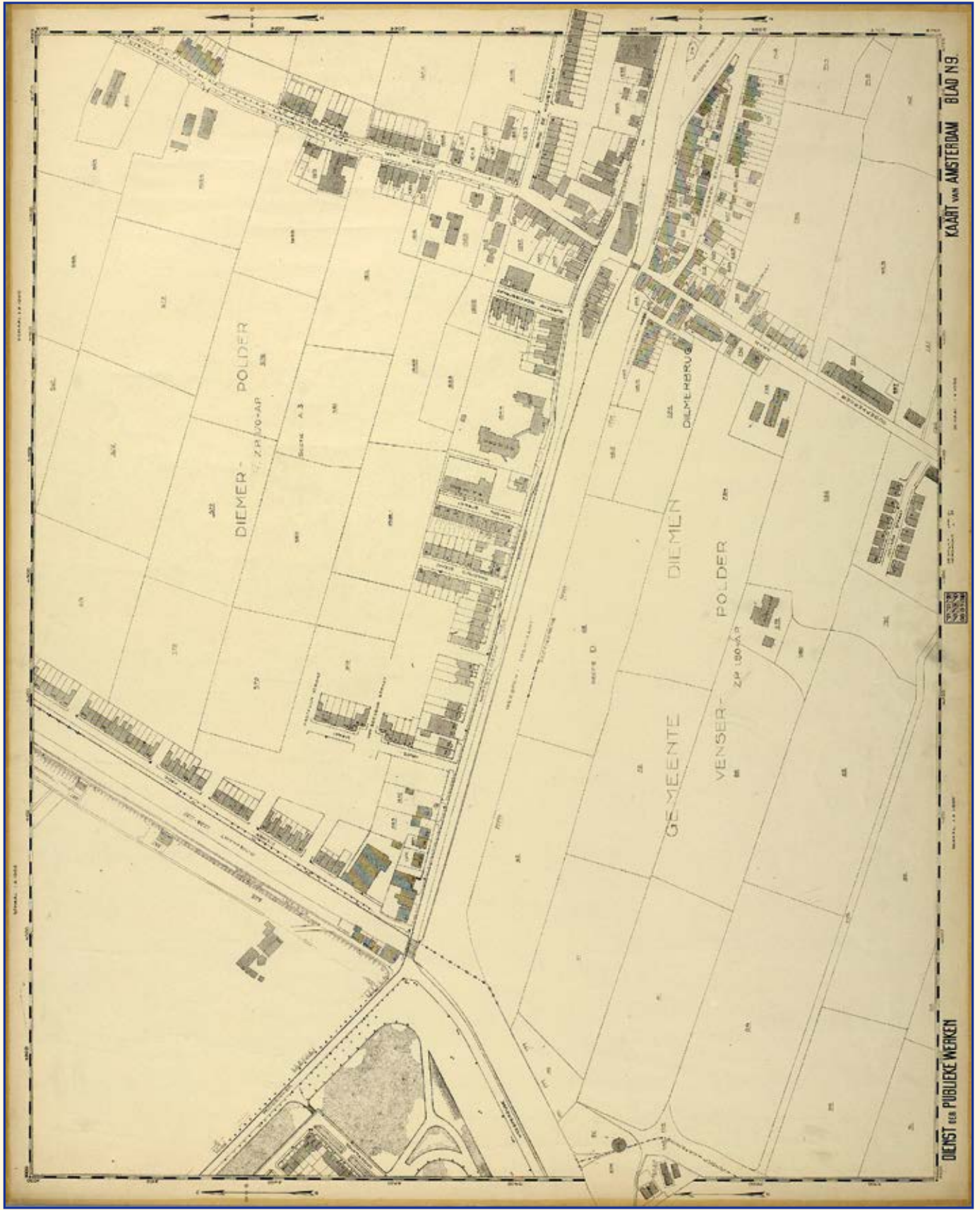
Het werd arbitrage, zoals dat in geval van geschil bij het bestek was bepaald. Gezamenlijk werden drie scheidslieden uit de Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven aangewezen. Zeer nauwkeurig werd de gehele vordering van de aannemer in al haar onderdelen behandeld. De uitspraak, die, zoals u weet bindend is voor beide partijen, stelde de aannemer vrijwel ten volle in het gelijk en de vordering van ongeveer 116 mille moest dus betaald worden.

Wie zo denkt, houdt geen rekening met ons bekende departement.

De arbitrage had natuurlijk gelopen tussen de aannemer en de Woningbouwvereniging, van wie de aannemer nu eenmaal had aangenomen, doch in werkelijkheid hadden de advocaat van het departement en de ambtenaren van

heel groot én de materialen heel schaars.” De stelposten stonden zwart op wit. De betaling van ruim een ton bleef echter achterwege. Diemen Vooruit betaalde niet, want het Departement van Volkshuisvesting – normaliter de financier – betaalde niet. Het werd een arbitragezaak. De aannemer werd vrijwel ten volle in het gelijk gesteld. Maar voorlopig kon Goedhart fluiten naar de schuld van 116.000 gulden. De woningbouwvereniging had zelf geen cent en was afhankelijk van de overheid. Dus Diemen Vooruit ging failliet. De definitieve afloop is niet bekend. Wel dat de gemeente het faillissement heeft opgeheven door voorlopig een deel van de schuld op zich te nemen.

Diemer Courant, 24 februari 1951

KAART VAN AMSTERDAM BLAD N9

DIENST DER PUBLIEKE WERKEN

Kaart van Amsterdam 1: 1000, blad N9 (uitgave Dienst der Publieke Werken, 1921-1927)